

Přínos Genesis 1 až 4 pro etiku

Tématem tohoto textu je nástin problematiky výkladu biblických narativů v kapitole 1, speciálně pak problematiky výkladu knihy Genesis. Poté se článek konkrétně věnuje výkladu a etickému zpracování prvních čtyř kapitol knihy Genesis či vybraným oddílům z nich. Hlavním zaměřením práce je Genesis 2 až 3, ale některé výroky se týkají i Genesis 1, protože se jedná o oddíl, který předchází, a Genesis 4, protože oddíl Gn 2 až 4 je koncipován jako jeden celek a Gn 4 mírně rozvíjí situaci z Gn 3.

1. Starý zákon a Genesis 1

Veškeré písmo pochází z Božího Ducha a je dobré k učení, k usvědčování, k nápravě, k výchově ve spravedlnosti, aby Boží člověk byl náležitě připraven ke každému dobrému činu.

2.list Timoteovi 3,16-17

Právě citovaný biblický verš naznačuje, že ve Starém zákoně jsou obsažena etická vodítka, která bychom mohli využít pro náš život dnes. Otázkou ovšem zůstává, jakým způsobem starozákonní texty číst, aby byly pro etiku podnětné a přínosné¹.

Prvním velkým problémem a otázkou, se kterými se čtenář Starého zákona setká, je rozdílnost dnešní kultury a kultury v době a místě zápisu textu. Mackerle cituje Bartona 2006, který tvrdí, že tento kulturní relativismus musí mít své meze, protože je tu něco, co nás lidi spojuje napříč kulturami a věky a co umožňuje vzájemné porozumění. Existují jisté společné znaky lidské přirozenosti, podobné potřeby, touhy či skrytý potenciál, základní biologické potřeby, práce, láska².

Ovšem koncepty a hodnoty obsažené ve Starém zákoně jsou odlišné od těch našich; když mluví o chudobě, spravedlnosti, lásce, nemusí to vždy znamenat totéž, co tím myslíme dnes. Je tu riziko, že čtenář vnese do svého chápání textu kus svého vlastního světa, že se bude chovat jako turista, který není schopen ani ochoten porozumět kultuře navštívené země, ale vnímá ji jen jako zrcadlo své vlastní kultury³. Mohli bychom formulovat první zásadu čtení žánru Starého zákona⁴:

Zásada 1: Biblický text nikdy nemůže znamenat to, co nikdy neznamenal ani pro svého autora, ani pro své čtenáře. Vždy se musíme snažit při čtení překlenout kulturní rozdíly a vnímat, jak jen je to možné, co chtěl autor sdělit a jak jej pochopili jeho první čtenáři.

I kdybychom podstatně pochopili, co chtěl autor říct, stále ještě musíme ujit kus cesty,

1 [Mackerle 2019], str. 8.

2 [Mackerle 2019], str. 12, shrnuje Bartona 2006, str. 32-36.

3 [Mackerle 2019], str. 13, cituje příklad z knihy Rodd: Glimpses of a Strange Land, str. 327-329.

4 [Fee, Stuart 1997], str. 59.

protože Karl Barth připomíná ve své dogmatice⁵, že „různé příkazy, ať už adresované jednotlivcům či ve formě sumářů více lidem současně, jsou vždy úzce vázány na dějinný kontext, na konkrétní osobu či skupinu osob a dějinnou situaci“. Ani samotné Desatero není formulováno jako nadčasový Boží zákon, nýbrž je bytostnou součástí událostí, s nimiž je propojeno přinejmenším úvodní formulí, ne-li celým výpravným kontextem⁶. Podobně Fee a Stuart připomínají⁷: „Vyprávění zaznamenávají, co se stalo – ne nutně co se mělo stát nebo co by se mělo dít vždy“. Možná bychom se mohli shodnout další zásadě, která se týká už interpretace Starozákonního vyprávění:

Zásada 2: Vyprávění ve Starém zákoně vyučuje pro dnešní dobu většinou nepřímo; vykreslí událost či zážitek, který nemáme opakovat, ale který přesto utváří naše chování. Barton⁸ i Fee a Stuart⁹ uvádějí příklad Davida, který spáchal cizoložství a vraždu, tedy činy označené jako hřích v Exodus 20. Příběh o Davidovi v tomto směru nevyučuje něco nového, ale ukazuje, že svůj hřích často nevidíme ve správném světle a že plodí špatné důsledky pro řadu dalších lidí. Můžeme si vzít nepřímo poučení do svých odlišných životních souvislostí.

Několik učitelů Bible se snažilo najít jeden sjednocující etický prvek pro starozákonní etiku. Emil Brunner¹⁰ vidí sjednocující prvek v poslušnosti – prvním přikázáním je ctít (= v lásce poslouchat) Hospodina, všechna ostatní přikázání jsou jen Božími nařízeními, která vyjadřují, co Bůh v konkrétní situaci po konkrétní skupině či osobě chce. Buber na základě židovských výkladů vidí jako základní kategorii napodobování Boha¹¹. Barton si všímá dvou zdrojů etiky: jednak Božích přikázání, a na druhé straně tzv. objektivního přirozeného zákona, který je jakoby vetkán do stvoření a který my odhalujeme¹². Pro Rogersona je etika ve Starém zákoně projevem „přirozeného morálního citění“ ve smyslu morálního konsensu citlivých a přemýšlivých lidí, bez ohledu na jejich vztah k náboženství¹³. Co si vzít z této plejády přístupů? Snad následující zásadu:

Zásada 3: Vyložme písmo písmem – pokud existuje obecně platný princip či kazuistický příkaz pro nás dnes, hledejme jeho potvrzení i na jiném místě Bible, především ve vyučovacích novozákonních oddílech (buď přímo vyzývají k takovému jednání, nebo sdělují rámec, v němž se princip uplatní).

Koneckonců, novozákonní autoritou je Ježíš Kristus, o kterém se Pentateuch, nejautoritativnější část Starého zákona, vyslovil: „Toho poslouvejte“ (Deuteronomium 18, 15).

Někdo by mohl říct, že pokud je pro křesťany závazný obsah Nového zákona, Starý zákon lze vidět jako zastaralý či neplatný. Ježíš Kristus ovšem nevidí Starý zákon jako neplatný, nýbrž jako stále platný zákon, který přišel naplnit (Matouš 5,17), a i když existuje smysl, ve kterém Nový zákon přesahuje Starý zákon (Matouš 5,20), právě Nový zákon je v tom starém

5 [Mackerle 2019], str. 18, shrnuje Bartha, Church Dogmatics, svazek 2, díl 2, str. 675-683.

6 [Mackerle 2019], str. 20.

7 [Fee, Stuart 1997], str. 77.

8 [Barton 2006], kapitola 2.

9 [Fee, Stuart 1997], str. 75-76.

10 [Mackerle 2019], str. 27, cituje Brunnera, The divine imperative, str. 83.

11 [Mackerle, 2019], str. 27, cituje Bubera, Kampf um Israel, str. 68-83.

12 [Barton 2006], kap. 4. Např. starozákonní proroci vyřizují Boží trest národům, které vyložené Pentateuch nečetly – zdá se, že měly vědět odjinud, že jednají špatně.

13 Řečeno Kantovým přístupem (Kohák, kap. 11-12), svým rozumem jsou schopni obsáhnout lidskou zkušenost a stanovit v různých situacích kategorický imperativ.

silně zakořeněn. Například je dnes etické obětovat kozu nebo jehně za svůj hřích (Levitikus 4,27-35)? Asi ne, ale Ježíš také dal oběť sebe sama za hřích nás lidí – nepoužil nějakou jinou etiku, jeho smrt obsahuje stejný etický princip. Dnešní lidé jsou v Novém zákoně vyzváni k obětem v jiných oblastech (Římanům 12,1; Židům 13,15), ovšem princip oběti je zakotven ve Starém zákoně.

Adam Mackerle upozorňuje ještě na jednu věc, která souvisí se zásadou číslo 2, ale můžeme ji uvést jako další zásadu, protože zásadu číslo 2 rozvíjí¹⁴:

Zásada 4: Při čtení Starého zákona poznáváme Hospodinovu mysl, a tak se formuje náš charakter podle jeho srdce. Tato zásada upozorňuje na to, že do etiky nespadá jen vlastní rozhodovací moment v konkrétním případě, ale též proces formace lidského charakteru. Biblické texty různých žánrů (zákoníky, vyprávění, poezie) mají za úkol formovat charakter čtenáře, aby byl schopen se sám v konkrétní situaci dobře rozhodnout. Podle Mackerleho je slabinou této myšlenky, že nedává konkrétní odpovědi pro dané situace, ale silnou stránkou je to, že zprostředkuje vztah¹⁵: Písmo je kristocentrické a teocentrické, a je tedy otázkou osobní a vztahovou, nikoli preskriptivní či právní. Pokud budeme skrze písmo poznávat Boha, budeme formováni jeho charakterem.

Jako pátou a pro tento článek poslední zásadu ještě uvedeme důležitou a asi nejkonkrétnější připomínku, která platí pro výklad vyprávění¹⁶:

Zásada 5: Starozákonní příběh se vypráví na třech rovinách:

- a) **Vrchní rovina („rovina lidstva“): klíčový Boží plán, uskutečňovaný skrze jeho stvoření. Zápletkou na této rovině je samotné počáteční stvoření, pád lidstva, moc a všudypřítomnost hříchu, potřeba vykoupení, Kristovo vtělení a oběť.**
- b) **Prostřední rovina (či „rovina Izraele“): povolání Abrahama, ustanovení abrahámovského rodu skrze patriarchy, zotročení Izraele v Egyptě, záchrana z Egypta a obsazení zaslíbené země, časté hříchy Izraele, Hospodinova trpělivá ochrana, konečná zkáza Severního Izraele a Judska, obnova svatého lidu po návratu ze zajetí.**
- c) **Spodní rovina (rovina jednotlivců, „okamžitá rovina“): stovky jednotlivých příběhů, které tvoří předchozí dvě roviny – vyprávění či epizoda ze života několika postav, kterých se příběh přímo týká.**

Uvedených pět zásad přístupu ke starozákonním narativům nám snad pomůže se zorientovat i v prvních čtyřech kapitolách knihy Genesis. Dalšími průvodci budou odborníci na text knihy Genesis – Martin Prudký a Kenneth Matthews, které si můžeme představit v jejich pohledu na úvodní kapitolu knihy Genesis.

¹⁴ [Mackerle 2019], str. 31-32.

¹⁵ [Mackerle 2019], str.32, cituje Sloaneho, At home in a Strange Land, str.29-32. Dále upozorňuje, že ke stejnému závěru dospívá i Barton, Approaches to Ethics in the Old Testament, str. 128: Cílem Starého zákona není především poskytnout informace o morálce ..., nýbrž poskytnout material, který po zvážení a vstřebání myslí pomáhá vytvářet strukturu či podobu života žitého v Boží přítomnosti ... je to otázka životního stylu, ne jen jednotlivých regulací morálních témat.

¹⁶ [Fee, Stuart 1997], str. 73.

Přes tři sta zatím napsaných stran prvního dílu komentáře ke Genesis [Prudký 2018] se věnuje kapitolám 1,1 až 6,8 a jeho autor společně s novým překladem těchto kapitol z hebrejštiny volby svého překladu v komentáři pečlivě vysvětluje¹⁷. “Ze všech epizodických celků i z knihy jako celku má zaznít **svědectví o Hospodinově působení**. Vznik Izraele a utváření jeho zvláštní cesty uprostřed národů země, ba všechen život na zemi, je dílem Hospodina, Boha Izraele¹⁸.”

Protože Gen 5,1 má podle Prudkého funkci titulu knihy¹⁹, první čtyři kapitoly tvoří prolog, Po kapitole Genesis 1, která představuje Boha Izraele jako svrchovaného **Stvořitele**²⁰, následuje v kapitolách Gn 2 až Gn 4 jakási **narativní antropologie**, kde je člověk představen v základních vztazích: člověk před Bohem, člověk a jeho žena, syn člověka a jeho bratr²¹.

Podle Prudkého jsou obsahem Genesis 1 až 4 smyšlená mytopoetická vyprávění či podobenství, jejichž cílem je nikoli vytvořit fantazijní, nereálnou fikci, ale předat pravdy o reálném světě. Například při líčení v Genesis 1 mají posluchači-čtenáři rozpoznat svůj svět jako Boží stvoření²², které vzniklo, když Hospodin vnesl řád do chaosu a vytvořil dobré prostředí pro život člověka²³ i všeho ostatního. Nejde o přírodopis ani o historii prvních období světa, ale především o svrchované Boží jednání²⁴.

Důvodem, proč řadit knihu Genesis k ostatním mýtům dávnověku, je například to, že

- v Genesis 1 sdílí vypravěč s ostatními kulturami starověku představu třípatrového světa: rovinu prahlubiny²⁵ neboli podsvětí, rovinu země a rovinu nebeské klenby, na které jsou zavěšena nebeská tělesa – slunce, měsíc a hvězdy²⁶. Na druhé straně odtud nelze vyvozovat závěry o přímé literární závislosti mezi Biblií a těmito mýty²⁷.
- Důvodem k označení Gn 1 jako poetické či epické skladby jsou dále opakující se fráze „a stalo se tak“, „a viděl Bůh: ano, je to dobré“, „nastal večer a nastalo ráno“, atd.
- Funkce světla, stvořeného první den: Snad všechny lidské kultury chápaly světlo jako předpoklad života, v náboženských souvislostech jako projev božských sil a aktuální přítomnost božstva²⁸.
- Klenba stvořená druhý den je v představách starověkých kultur pevnou strukturou,

17 [Prudký 2018], str. 50: překlad doprovázený výkladem může usilovat o vyšší míru přesnosti na úkor elegance.

18 [Prudký 2018], str. 32.

19 [Prudký 2018], str. 61. V dané frázi “toto jsou rody”, která je užitá v knize Genesis jedenáctkrát, se pouze na tomto místě vyskytuje slovo “kniha”: “toto je kniha rodů”. Podle Prudkého, str. 61, byla většina textů knihy Genesis utvořena až se zbytkem Pentateuchu po babylonském exilu v době perské, tedy po roce 539 př.n.l.

20 [Prudký 2018], str. 29.

21 [Prudký 2018], str. 30.

22 [Prudký 2018], str. 75.

23 [Prudký 2018], str. 91.

24 [Prudký 2018], str. 135-137: Bůh promluvil a stalo se, Bůh vytváří dobrý domov pro život lidí, vytváří dobrý proctor k životu tím, že nastoluje řád. Aby zablokoval chaos hlubiny ohrožující život, tvoří klenbu nebe. Stanovuje funkce a hra ice všemu stvořenému.

25 [Prudký 2018], str. 90-91: v těchto představách obklopují mocnosti hlubokých vodstev bezpečnou, suchou zemi ze všech stran.

26 [Prudký 2018], str. 76.

27 [Prudký 2018], str.81.

28 [Prudký 2018], str. 95.

kteřá vytváří prostor nad zemí a zadržuje vodstva nebeských oceánů nad ní²⁹.

Dále pohled na stvoření světa a základní lidská témata není pohledem všeobecným, ale pohledem izraelského kněze. To lze vidět například z následujících míst:

- v kompozici Gn 1,1 až Gn 2,3 se desetkrát vyskytuje spojení „i řekl Bůh“ – zdá se, že v takzvaném kněžském zdroji P pro tuto kapitolu se tímto odráží například skutečnost, že příkazů Desatera je též deset³⁰.
- obrat „oddělil“ ukazuje na židovský úhel pohledu, protože jde o typicky kněžskou terminologii o rozdílech, které se nesmějí mísit – oddělování věcí svatých od profánních, čistých od nečistých, apod³¹.
- Tento text je poselstvím pro Izrael, protože předjímá (Gn 2,1-3) ustavení Sabatu v Exodu 20 jako slavnosti Hospodinova lidu. Oddělení a posvěcení sedmého dne je také stvořitelem činem – až slavností Sabatu je Boží dílo dokonáno. Argument Stvořitelova jednání má být příkladem i pro jednání člověka z lidu Izraele v den Sabatu³². Nejedná se ovšem o „konfesijní“ perspektivu s univerzalistickým nárokem, nýbrž Sabatu se jen „drží místo“ pro pozdější zřízení svátku pro Izrael na Sínaji.
- Řeč o Bohu není zde abstrahujícím uvažováním o tom, jak vznikl svět, ale³³ svědectvím o tom, že „náš Bůh“ je jako stvořitel dostatečně silný na to, aby nás (tj. lid Izraele) chránil či zachránil (Izajáš 40,26-28).

Současně s izraelským pohledem na stvoření světa probíhá v textu i tzv. demytologizace či demagizace v kontrastu s mýty ostatních staroorientálních kultur³⁴:

- rozestoupení vodstev a vznik prostoru pro život je líčeno v babylonských mýtech jako výsledek boje boha Marduka s bohyní vodstev Tiamat – biblický vypravěč oproti tomu říká, že k tomuto došlo na základě suverénního pokynu Boha; vodstva mají uvolnit prostor a nashromáždit se, kam Bůh určí³⁵.
- Slunce, Měsíc a hvězdy jsou v mnoha kulturách vnímány jako božské mocnosti – kněžský autor ovšem vidí Boha jako svrchovaného tvůrce těchto těles; nejsou to božstva, ale služebníci, kteří mají svolávat lid Hospodinův k bohoslužbám, vymezovat čas a poskytovat osvětlení pro život na zemi³⁶.
- Veliké obludy (Gn 1,21): v mnoha kulturách ztělesňují moc chaosu a jsou spojovány s doménou prahubiny – v Božím světle jsou tato mytická monstra jen stvořenými bytostmi³⁷.

Několik úvodních pojmů a spojitostí Genesis 1, které podle Prudkého vyplývají jako výzvy pro náš život dnes:

29 [Prudký 2018], str.100.

30[Prudký 2018], str. 79.

31 [Prudký 2018], str. 98.

32 [Prudký 2018], str. 131-135. Prudký též cituje Schüleho 2009 (Die Urgeschichte), str.48.

33 [Prudký 2018], str.123.

34 [Prudký 2018], str. 95.

35 [Prudký 2018], str. 102-103.

36 [Prudký 2018], str.108-111.

37 [Prudký 2018], str. 114-115.

- I viděl Bůh to světlo: Ano, je to dobré! ... v Gn 1 morální konotace není přítomná (tato konotace se objeví až v Gn 2). „Dobré“ zde znamená charakteristiku absolutní kvality³⁸.
- Na rozdíl od rostlin a živočichů, kteří jsou stvořeni podle svých druhů, jsou všichni lidé stvořeni „podle druhu Boha“, tj. a) jsou všichni, každý z nich, reprezentací Boha na zemi; b) jsou Bohu odpovědní správci země a on je ten, kdo je chrání; mají si zemi podmanit a zodpovědně nad ní panovat. Společně s ostatními živočichy mají to, že c) byli stvořeni jako muž a žena, v sexuální párovosti, a mají se rozmnožit na zemi a naplnit ji³⁹.
- Člověk má nad zemí vládnout, ale nikoli jako ten, kdo prosazuje násilí (viz Gn 6,11), ale jako ten, kdo násilí stanoví meze, takže dobrý prostor života na zemi bude chráněn⁴⁰.
- Práce není a nemá být všechno; nikdo nemá být jako otrok pod neustálým tlakem nároků sebezajištění. Bůh totiž člověka zaopatřuje tak, že je možné jeden den ze sedmi oddělit jako čas posvěcený a svobodný⁴¹.

Kenneth Matthews je autorem, který už komentář ke knize Genesis dokončil, a to ke kapitolám 1 až 11 v roce 1996, ke zbylým kapitolám 12 až 50 v roce 2005. Neposkytuje vlastní překlad textu do angličtiny, protože v knize [Matthews 1995] je uvedena anglická verze knihy Genesis v překladu NIV.

Matthews se podobně jak Prudký drží dělení knihy Genesis na “rodopisy” či “knihy rodů”, které rozdělují knihu Genesis na prolog (Gn 1,1 až 2,3) a jedenáct dalších rodopisů⁴²: rody nebe a země (Gn 2 až 4), kniha rodů člověka (Gn 5,1 až 6,8), rody Noeho (6,9 až 9,29). Rysem každých následujících “rodů” je

- a) Zmiňuje člověka či téma, které bylo zmíněno v předchozí části textu Genesis, a navazuje záznamem o jeho potomcích či rozvíjí dané téma;
- b) Naznačuje svým zaměřením na rodokmeny, že Bůh vydělil jednu rodovou linii, skrze niž se rozhodl požehnat svět národů;
- c) Ukazuje na částečné naplnění Hospodinova požehnání k plodnosti.

Mathews tvrdí, že struktura rodů a rodokmenů poukazuje na historickou věrnost textu knihy Genesis, a tedy zaznamenává příběhy, které se skutečně staly. Co se týká vzniku celé Genesis, Mathews si všímá, že za jednotnou koncepcí a promyšleným řádem knihy stojí jedna mysl, a sice Mojžíš⁴³. Cituje R.K.Harrisona⁴⁴, který navrhuje, že prvních jedenáct částí knihy Genesis (Gn 1 až Gn 37) bylo předáváno na jedenácti hliněných tabulkách, kde na jedné straně byl napsán rodokmen dané části a na druhé její narativ – a Mojžíš mohl být prvním redaktorem, když sestavil tyto tabulky do jednoho textu a doplnil je o Josefův příběh (Gn 37 až 50), pravděpodobně ústně předávaný. Tedy text knihy Genesis vznikl při putování

38 [Prudký 2018], str.97.

39 [Prudký 2018], str. 119-126.

40 [Prudký 2018], str. 127-129: s důrazem na rostlinnou stravu vypravěč vykresluje život člověka na zemi, kde nemá místo násilná smrt, a to ani v kontextu potravinového řetězce.

41 [Prudký 2018], str. 139.

42 [Prudký 2018], str. 56-61, [Mathews 1995], str. 26-35. Překlad viz Prudký, str. 58.

43 [Mathews 1995], str. 24.

44 [Mathews 1995], str.32. Viz R.K.Harrison: Introduction to the Old Testament, Eerdmans 1969.

Izraele do zaslíbené země, a první či druhá generace lidu Izraele doby exodu mohly být jeho prvními čtenáři.

Podobný je Mathewsův postoj ke vzniku celého Pentateuchu, poněvadž celý materiál Pentateuchu je literárně i logicky provázán do jednoho celku, jehož tématem je **Zjevení na Sínaji**⁴⁵ za života Mojžíše:

Gn 1 až 11: předmluva k celému ději Izraele na Sínaji, poskytuje úvod k sousedům Izraele, ostatním národům (Gn 10).

Gn 12 až 50: úvod záznamu o Sínaji pohledem na předky Izraele (a záznamem o přenosu slíbeného požehnání).

Ex 1 až 18: příprava na zjevení zákona, vysvobození lidu Izraele z otroctví Egypta.

Ex 19 až Num 10,10: zjevení zákona na Sínaji s cílem přinést řád pro život nově utvořené komunity Božího lidu.

Num 10,11 až Dt 34,12: zkušenost Božího lidu žijícího podle tohoto řádu, opakování zákona ve světle historie Izraele na poušti a očekávání nového osídlení Kenaanu.

Na základě literární analýzy Pentateuchu tedy Mathews navrhuje chápat knihu Genesis jako reinterpretaci minulosti se zaměřením na budoucnost Izraele. Souhlasí s Martinem Prudkým, že Gn 2 popisuje řadu věcí z pozdějšího stanu setkávání⁴⁶:

- Zlato a karneol (Gn 2,11-12) je ozdobou stánku (Ex 25,3-7).
- Vonná pryskyřice (Gn 2,12) bude v Ex 30, 34-38 na oltáři v Hospodinově přítomnosti.
- Obdělávat a střežit (Gn 2,15) je popisem práce i kněží v Num 3,7-8; 8,26; 18,5-6.
- Skuteční andělé cherubové jsou u vchodu do zahrady (Gn 3,24), a jejich zobrazení je nad archou smlouvy (Ex 25,18-22) i na zdech stánku (Ex 26,31).

Protože Pentateuch má prorockou strukturu, lze jej podle Mathewse uplatnit na církev⁴⁷: Sliby požehnání v knize Genesis dochází svého naplnění v Kristu a jeho církvi:

- Ježíš je druhým Mojžíšem – vytváří kolem sebe komunitu, kterou vyvádí z hříchu. Mojžíš je prototypem Krista.
- Mojžíšova komunita je prototypem církve – lidu, na němž se plní slib Božího požehnání skrze Abrahamovo potomstvo (Galatským 3,6-9 ... požehnání se těší Židé i pohané).
- Slib země je naplněn v novém Jeruzalému knihy Zjevení, kde bude opět umožněn přístup ke stromu života (Zjevení 22,1-5).

Téma Pentateuchu (požehnání Abrahamových potomků ve slíbené zemi) se objevuje jak později v církvi, tak na začátku historie lidí v Genesis 1 až 11 – slova **požehnání, země a**

45 [Mathews 1995], str. 43-44.

46 [Mathews 1995], str. 51-52.

47 [Mathews 1995], str.53-54. Prudký se rovinou souvislosti textu s Novým zákonem ve svém komentáři nezabývá.

potomstvo jsou zde do velké míry klíčová⁴⁸. Tedy podle zásady 5 výkladu historického narativu na str. 14 se Genesis 1 až 11 v pohledu Mathewse vyjadřuje ke všem třem rovinám biblického důrazu: k rovině okamžitých vztahů a událostí, k rovině vztažené na lid Izraele, první čtenáře knihy Genesis, i k rovině celého lidstva, které je součástí požehnání či prokletí země a potomstva.

Několik výzev a spojitostí podle Mathewse, které podle Genesis 1 platí pro nás dnes:

- Bůh je pánem stvoření i historie, on uspořádal všechny věci a dal jim smysl⁴⁹. On vytváří strukturu, hranice i život, vytvořil historii jako arénu svého zjevení a jednání⁵⁰.
- Bůh tvoří skrze své slovo fyzický svět (i řekl Bůh), lid Izraele (Boží slovo skrze zákon, Desatero) i lid Ježíše Krista (Jan 1,12-14: Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi, dal nám právo být Božími dětmi)⁵¹.
- Slovo „dobrý“ zahrnuje různé významy, mezi nimi je i „morálně správný“ – morální faktor nemůžeme odstranit z řádů všech věcí⁵².
- Obraz Boha spočíval ve vládě a správcovství země a v práci, souvisel se synovstvím (byl předáván potomkům Gn 5,1-3), tedy do jisté míry byl v lidech zachován. Plná Boží sláva a obraz je v Ježíši Kristu, ve víře v Krista máme podíl na slávě Božího obrazu⁵³.
- Izrael oslavoval Boha jako Stvořitele a Vykupitele právě o Sabatu. V Nové smlouvě se mluví o věčném odpočinku v Kristu (Židům 4,3-11), do kterého jsou pozváni všichni lidi⁵⁴.

Martin Prudký i Kenneth Mathews se ve svých komentářích zabývají pohledem na Genesis 1 až 11 z hlediska vznikajícího nebo vzniknuvšího Izraele. Prudký vyniká ve výkladu významu a syntaxe hebrejských slov, Mathews vyniká v uvádění novozákonních paralel daného textu⁵⁵.

Větší rozdíl mezi oběma výkladovými přístupy vyvstane u textu Gn 2 až Gn 4, konkrétně tedy u Gn 3 u otázky Adamova hříchu: Prudký⁵⁶ i Mathews⁵⁷ se shodují na tom, že na konci Genesis 3 se člověk nachází v situaci podobné té dnešní v tom, že je smrtelný a nedokonalý, má určení a role obvyklé lidskému životu na zemi.

Prudký uzavírá, že u Gn 3 nelze mluvit o tom, že došlo k pádu člověka, který má nevratné důsledky – pouze se zde mluví o vztahu mezi Bohem a člověkem, v němž je vytvořen prostor pro lidskou svobodu a odpovědnost. Text Gn 2 až Gn 3 podle něj vystihuje omezenost a relativnost poznání člověka (tedy nutnost pozorně kriticky vnímat a rozhodovat se) a

48 [Mathews 1995], str. 55-59.

49 [Mathews 1995], str. 116-117.

50 [Mathews 1995], str. 120-121.

51 [Mathews 1995], str. 120,123.

52 [Mathews 1995], str. 146-147.

53 [Mathews 1995], str. 169-172, 178.

54 [Mathews 1995], str. 179-181.

55 Ne že by Mathews chtěl porušit zásadu číslo 1 výkladu SZ narativů, pouze uvádí paralelně témata a místa, která odpovídají v NZ dvěma zbývajícím rovinám, tj. rovině okamžité a rovině Izraele.

56 [Prudký 2018], str. 226-230.

57 [Mathews 1995], str. 226-231.

omezenost a relativnost života (tj. především smrtelnost). Gn 2 až 3 vypovídá o člověku obecně, ale to neznamená, že by tím byl určen úděl všech lidí. Zobecňuje reflexi o jeho určení a životě „před Boží tváří“. Odkazuje se na polemickou reflexi o dědičnosti vin v Ezechieli 18 a uznává křesťanské odkazy na Adama jako antitypu Krista (Římanům 5,12nn), ale v samotném textu knihy Genesis učení o pádu člověka nenachází.

Svým výkladem Prudký navazuje na komentáře ke Genesis ve dvacátém století, z nichž například Klaus Westermann⁵⁸ chápe Genesis 2 až 3 jako odpověď na existenciální otázku, proč je člověk omezený smrtí, utrpením a lopotou – odpověď podle něj leží v době předvěku, nikoli v historii: neexistuje první hřích, dědičný hřích, smrt jako trest; narativ spíše mluví o obecných podmínkách omylného lidstva; Genesis 3 se nezabývá počátkem zla či smrti, nýbrž vysvětluje, co se děje s člověkem, když neposlechne Boha, což je pravdou o každém z nás.

To je tedy základním postojem přístupu, který bychom mohli označit jako **mytopoetický přístup** výkladu Genesis 1 až 11. Oproti tomu přístup Kennetha Mathewse, který trvá na historické věrnosti, lze označit jako **historický přístup**.

Kenneth Mathews si všímá, že učení o pádu člověka lze vyvodit i ze samotného textu knihy Genesis:

- 1) Adama vidí jako historickou postavu, což je založeno na Gn 5,1-3, kde je uveden v knize rodů konkrétních lidí.
- 2) Genesis 3 i následný text Gn 4 až 11 prezentují skutečné důsledky Adamova hříchu. Tedy Gn 3,14-19 je skutečně záznamem o trestu. Adam s Evou sice neprožili smrt okamžitě, ale bylo jim zabráněno jíst ze stromu života, což má dopad na všechny následné generace lidí. Navíc viděli „předčasnou“ smrt v životě svých dětí (Gn 4).
- 3) Navíc⁵⁹, Adam s Evou před svým hříchem žijí v dokonalém prostředí, kde je přijímá Bůh, kdežto například už Kainova výchozí pozice je mimo zahradu v situaci, kdy jej Bůh nepřijal – to vede k jeho další špatným postojům a rozhodnutím.

Zdá se, že hlavní rozdíl mezi mytopoetickým a historickým přístupem leží v uznání historické věrnosti textu. Pro Prudkého jsou Adam s Evou, Kain s Ábelem jen bájně postavy, prototypy lidství, pro Mathewse se jedná o konkrétní historické postavy.

Mytopoetický přístup nemá potíže například s otázkou, kde vzal Kain svou ženu, protože jej nevnímá jako konkrétního člověka. Na druhé straně, historický přístup lépe vysvětluje a dosvědčuje, že dnešní stav světa s jeho bolestmi a námahou nebyl původní realitou. Oba přístupy se často shodují či doplňují v popisu života Adama a Evy či Kaina a Ábela, minimálně ve vnitřní rovině příběhu. Není ovšem například jasné, proč by Eva neměla podle Prudkého být matkou Kaina, Ábela a Šéta aspoň na této vnitřní rovině – podle řady vykladačů je ve vnitřním rozměru příběhu Eva vykreslena jako matka daných tří synů docela jasně.

Historickému přístupu se někdy vyčítá, že „včítá“ věci do textu, zatímco ten se pouze snaží o dobrou logicko-historickou návaznost (zásada 3) či o syntézu roviny okamžité, roviny Izraele a roviny celkového příběhu spásy (zásada 5), tj. syntézu starozákonní teologie

⁵⁸ [Mathews 1995], str. 228, cituje K. Westermanna (1974), Genesis 1-11, str. 275-278.

⁵⁹ [Mathews 1995], komentář k verši Gn 4,3.

a novozákonní teologie v jednotnou křesťanskou teologii. Naopak mytopoetickému přístupu bychom mohli vyčíst, že jisté věci v textu ignoruje a odmítá vidět souvislosti, byť třeba jen na vnitřní rovině příběhu. Například trvat na tom, že prokletí země v Gn 3,17 vlastně žádným prokletím není a je pouze jemnou modifikací dříve daného požehnání, vede k těžkostem vysvětlit, proč se země k člověku chová někdy tak nehostinně, když byla v Gn 1 označena za dobrou, velice dobrou (ignorovat tuto souvislost by mohlo vést ke zpochybnění samotného významu slova „dobrý“). Tento přístup pak „musí“ začít mluvit o tom, že Gn 2 a 3 je polemikou vůči Gn 1, místo aby připustil, že mezi Gn 1 a Gn 3 došlo ke změně historické situace. Další těžkostí je pak vysvětlit vztah mezi Gn 1, Gn 3 a Římanům 8,19-22. Navrhovat, že Bible je zde rozporuplná, možná zakrývá jen nedostatečně odvedenou práci při syntéze biblického textu.

2. Výklad některých aspektů Genesis 2 a 3

I viděla žena, že dobrý je ten strom k jezení, že lákavý je pro oči, a žádoucí je ten strom k nabytí porozumění. I vzala tedy z jeho ovoce a pojedla. A dala také svému muži, co byl s ní, a on také pojedl.

Genesis 3, 6 (v překladu Martina Prudkého)

Vyděme z toho, co říká o Genesis 2 až 3 Erich Fuchs⁶⁰: Muž a žena, které Bůh postavil do středu zahrady v Edenu, aby tam žili z jeho darů, chtěli na základě hadova slibu „být jako bohové“, a aby toho dosáhli, porušili jediný zákaz, který jim Bůh dal: jíst ovoce ze stromu uprostřed zahrady.

Erich Fuchs přistupuje k textu mytopoeticky⁶¹ a chování Adama a Evy hodnotí jako pýchu, na jejímž základu je morálka redukována na sled zcizujících zákazů:

- *Bůh svým zákazem stanovuje hranici mezi sebou a stvořením, tj. umožňuje mezi Bohem a člověkem správný vztah, nekonfliktní vztah důvěry a vděčnosti. Jenže lidé neslyší výzvu k respektu druhého, odmítají hranice Hospodinovy jinakosti, myslí si tento zákaz je ve skutečnosti nesprávným omezením jejich svobody něco získat – že Bůh tím brání tomu, aby se mohli sami stát jemu rovnými.*
- *Adama a Eva si začínají myslet, že jsou oprávněni vzbouřit se proti jim nadřízenému, nechtějí přijmout, že jejich svrchovanost nebo soběstačnost je něčím či někým omezená.*
- *V jejich uvažování to, čeho se jim nedostává, převažuje to, co dostávají – vztah, ze kterého se mohou těšit, i dary, které jim Bůh přináší.*
- *Poté, co Adam s Evou přestoupí Hospodinův zákaz, vzniká nová morálka – Bůh ve své reakci na hřích člověka chce zabránit tomu, aby lidské sebepotvrzování vedlo až ke zkáze a násilí.*

60 [Fuchs 2003], str. 89-91.

61 [Fuchs 2003], str. 90: Co je smyslem tohoto mýtu?

Teologické zhodnocení:

a) **Povaha hranice mezi Bohem a člověkem:**

Od Genesis 2,4 se od tématu stvoření světa a vesmíru posouváme k příběhu člověka na zemi⁶² poté, co bylo nebe a země dotvořeny. Hospodin Bůh uvádí člověka do zahrady v Edenu, kde je země uspořádána tím nejlepším způsobem, jaký by si jen člověk mohl představit a přát⁶³. Bůh dává vypučet (Gn 2,9) stromům s ovocem dobrým k jídlu („dobré“ zde znamená objektivní stránku kvality⁶⁴). Zahrada je místem životního prostředí člověka a místem, kde se člověk setkává s Bohem⁶⁵.

Uprostřed zahrady jsou dva stromy: strom života a strom poznání dobrého a zlého. Zákaz „nebudeš z něho jíst“ (Gn 2,16) je typu apodiktického, který obvykle nebývá v zákoně Izraele zdůvodňován⁶⁶, proto pravděpodobně Gn 2,17 není vysvětlením, ale důsledkem přestoupení. Tyto dva stromy ztělesňují nesmrtnost a vševědoucnost (nebo cestu k ní), dva atributy Boha, tj. neposlechnout a jíst z některého z nich by znamenalo zneužít svěřenou roli správce a zradou se zmocnit toho jediného, co si pán zahrady vyhradil⁶⁷. Tedy poznání i život má jiné hranice u člověka a jiné u Boha a jejich přestoupení je pokusem o sebezbožštění nebo o nabytí nezávislosti na Bohu⁶⁸.

Mathews se drží tradičního výkladu, že lidé mohli jíst ze všech stromů v zahradě včetně stromu života⁶⁹ (na základě toho, že v Gn 2,17 se zákaz specificky týká jen stromu poznání dobrého a zlého). Ohledně stromu poznání Mathews doplňuje⁷⁰ na základě biblické mudroslovné literatury, že moudrost vlastní Bůh (Př 2,6; 8,22) a správným cílem člověka je tuto moudrost získat (Př 3,13; 8,10-11), ovšem má ji získat prostřednictvím bázně Hospodinovy (Př 1,7; 2,1-6), tj. nikoli skrze neposlušnost⁷¹.

Na základě dalších biblických výskytů⁷² obratu „poznat dobré a zlé“ jej Prudký i Mathews vysvětlují jako schopnost se dospěle rozhodovat: jedná se o kompetenci, kterou nemají nedospělé děti (Dt 1,39; Iz 7,16) a která může člověka opustit ve vysokém stáří (2 Samuelova 19,35); kompetence rozhodovat je důležitá pro krále a vládce (2 Sam 14,17; 1 Královská 3,9). Jejich vysvětlení zajímavě doplňuje Bruce Waltke na základě historického výkladového přístupu⁷³: „Dobro a zlo“ je merismus pro veškeré morální poznání, schopnost vytvořit etický systém a činit morální úsudky

62 [Prudký 2018], str. 153. Též str. 141: Oddíl Gn 2,4 až 4,26 je tematicky blízký mudroslovným látkám a jde mu především o a) střízlivý, až skeptický pohled na lidské poznání, b) na lidskou smrtelnost a c) na hodnocení lidského jednání v perspektivě dobrého a zlého.

63 [Prudký 2018], str. 163. Jedná se o velmi silné vyjádření náklonnosti a přízně.

64 [Prudký 2018], str.163-164: zahradu lze charakterizovat jako oázu soustředěnou k životu, chráněný a kultivovaný prostor pro život, jak umocňuje či charakterizuje strom života.

65 [Mathews 1995], str. 200: Bůh má sice přístup do zahrady, ale nezdá se, že v zahradě bydlí.

66 [Prudký 2018], str.172. Podobného typu je např LV 19,18.

67 [Prudký 2018], str. 172. Prudký tedy navrhuje, že zákaz se týkal obou stromů, zřejmě na základě označení „uprostřed zahrady“, které je v Gn 2,9 uvedeno u stromu života, v Gn 3,3 u stromu poznání.

68 [Prudký 2018], str. 166.

69 [Mathews 1995], str. 202: Z Přísloví 3,18; 11,30; 13,12; 15,4 je vidět, že strom života představuje prostředky pro příjemnou existenci člověka.

70 [Mathews 1995], str.205-206.

71 [Mathews 1995], str. 205, cituje Umberta Cassuta, Genesis, 113: Člověk nechtěl zůstat v pozici dítěte, na něž dohlíží jeho otec, a být na otci neustále závislý; chtěl se sám naučit o světě kolem sebe, měl ambici být také *ve svém poznání* jako Bůh.

72 [Prudký 2018], str. 165. [Mathews 1995], str. 204, pohled číslo 2: morální rozlišování.

73 [Waltke 2001], str. 86.

– poznání dobrého a zlého tedy znamená moudrost a rozeznání, které se rozhodne a vykoná „dobré“ (to, co napomáhá životu a rozvíjí život) či „zlé“ (to, co brání životu). Jinými slovy, jedná se o jakési „etické vědomí“, které Adam s Evou prožijí objevením své nahoty, kdy uvidí svou křehkost a všechny možné způsoby, jak sexualitu zneužít či využít.

Podle mého názoru tato schopnost „rozeznávat etické detaily“ nechce říci, že by před jejím získáním lidé nebyli schopni myslet a rozhodovat se. Byli schopni se dobře rozhodnout (včetně rozhodnutí ohledně zákazu nejíst ovoce ze stromu poznání, zatímco mohou jíst ovoce všech dalších stromů) v mezích, které jim určil Bůh.

Celé Waltkeho upřesnění ovšem funguje jen z výchozí pozice historického přístupu. Abychom dali hlas oběma přístupům, měli bychom v rámci shrnutí uvést vysvětlení obě:

- Ad mytopoetický přístup: hranice určená člověku zákazem nejíst ze stromu poznání představuje úctu vůči Bohu věčnému a moudřejšímu než člověk, kterou člověk sám nikdy **nemá**⁷⁴ překlenout. Je možné, že Bůh člověku později zjeví moudrost nebo část moudrosti (potřebné pro dospělý život nebo rozhodování krále) – ale tato moudrost má plynout ze vztahu s Bohem, ne navzdory jeho zákazům. Poznání nahoty v Gn 3 **symbolizuje vinu před Bohem**.
- Ad historický přístup: hranice určená člověku zákazem nejíst ze stromu poznání představuje úctu vůči Bohu, kterou člověk nikdy **neměl** překlenout. To znamená, že například Kain by před jezením lidí ze stromu poznání nebyl schopný vymyslet vraždu svého bratra, protože to jeho etické vědomí nedovolovalo (jeho jediným činem neposlušnosti by v té době bylo pojíst ze stromu poznání). Měl by v sobě „přirozeně zakódováno“ dobré jednání, respektive nejen schopnost se dobře rozhodnout, ale i integritu jednat podle toho. Poté, co člověk zákaz porušil, získali lidé morální vědomí pro nesčíslný počet etických situací. Některé klíčové principy (pro dospělost či rozhodování) pak Bůh ukotvuje v zákoně pro Izrael, ale znají je i ostatní národy před vznikem Izraele i po něm, takže je může Bůh za přestoupení odsoudit. Poznání nahoty v Gn 3 **symbolizuje vinu před Bohem, ale také rozšiřuje vědomí zranitelnosti a zneužitelnosti člověka**.

b) **Následky překročení hranice:**

Podívejme se podrobněji na následky toho, co v Gn 3,1-8 označujeme jako lidský hřích: Had navádí ženu, aby nerespektovala zákaz a aby nevěřila argumentu, že by snad spolu se svým mužem zemřeli, pokud by ze stromu uprostřed zahrady pojedli⁷⁵. Nastává první teologická rozprava člověka, ve které had překrucuje⁷⁶, co lidem dříve Bůh řekl (Gn 3,1), a následně otevřeně popře, že by lidé po překročení zákazu zemřeli

74 Přítomný čas: mýtus sděluje obecnou pravdu pro dnešek, respektive dobu pisatele a jeho čtenářů. Též [Prudký 2018], str. 201: Lidská svoboda a samostatnost nemá znamenat zrušení vztahu s Bohem.

75 [Prudký 2018], str. 198.

76 [Prudký 2018], str.199-200: had naznačuje, že Bůh je nepřející.

(Gn 3,4-5), naopak získají jistý druh porozumění.

Jak už bylo řečeno v části (a), zdá se, že člověk při překročení zákazu skutečně něco získal, jak naznačuje i Gn 3,22. Otevřely se jim oči a poznali, že jsou nazí (Gn 3,8) ... dochází k odcizení mezi mužem a ženou (toto odcizení nadále pokračuje a je stupňováno i v Gn 4 ve vztahu mezi bratry⁷⁷), vyjádřené poznáním své nahoty, a odcizení mezi lidmi a Bohem, vyjádřené strachem před Bohem (Gn 3,10) – tj. první lidé svou neposlušností získali stud a strach⁷⁸.

To ovšem ještě není všechno: následují další změny, které Bůh oznamuje hadovi, ženě i muži. Hadu⁷⁹ jako nepříteli Hospodinových záměrů oznamuje Hospodin, že svým činem na sebe uvrhl prokletí⁸⁰, které bude spočívat v boji mezi potomstvem ženy a potomstvem hada. Prudký i Mathews upozorňují, že se zde jedná už nejen o fyzického hada, ale i o rovinu přenesených významů⁸¹ – ve válce popsané v Gn 3,15 nacházíme i poukaz na duchovní bytost, která je nepřátelská vůči potomkům ženy⁸². Této duchovní bytosti je v Gn 3, 15 předpovězena konečná porážka, kdežto lidem (především ženě) je zde prorocky slíbeno, že tuto porážku pokušiteli způsobí jejich potomci či potomek⁸³.

V promluvě vůči ženě (Gn 3,16) se mísí milost i trest: milostí je pokračující požehnání rodiny a potomků⁸⁴, trestem je bolest v celém procesu výchovy a života. Ve vztahu k manželovi je zde otázkou, zda asymetrický vztah (jednostranná spíše milostná touha ženy k mužovi a mužova vláda nad ženou) je zde výrazem trestu⁸⁵, nebo zda se jedná o potvrzení řádu, který Adam s Evou svým hříchem porušili: žena svým hříchem muže ovládla, nyní se správně podřídí manželovi, a manžel se správně podřídí Bohu a ženu povede⁸⁶. V každém případě je zde naděje promísená s utrpením jako celoživotní charakteristikou.

V promluvě vůči muži (Gn 3,17-19) zaznívá, že získávání potravy už pro muže nebude procházkou v rajské zahradě, protože zemina-půda vydá sama od sebe jen

77 [Prudký 2018], str. 205: nutnost zakrýt vlastní nahotu svědčí o nesolidární, sobecké obraně sebe sama, jak ukazuje I obviňování druhých v následujícím rozhovoru mezi lidmi a Bohem.

78 [Prudký 2018], str. 209: toto zkažení vztahu nenastalo neosobním procesem, nýbrž vlastním jednáním osloveného.

79 K totožnosti hada: Prudký přistupuje k textu mytopoeticky, tj. had je pro něj obrazem, který zprostředkuje prostředí zkoušky. Nemáme se ptát, odkud se vzal, ale spíše, jak jedná člověk v situaci zkoušky (str. 199). Velmi podobný postoj zastává Umberto Cassuto (Genesis, str. 142-143): had může být alegorií „člověka samotného“; hadův hlas je ženino vlastní myšlení, proto není překvapením, když had promluví. Mathews vidí v hadovi stvořené zvíře (Gn 3,1), které si použil Satan jako svůj nástroj (ve shodě s Lutherem: Satanovi bylo dovoleno vstupovat do bytostí).

80 [Prudký 2018], str. 212. Bůh není aktivně proklínající subject, jen hadovi oznamuje, co had sám na sebe přivodil svým činem svodu.

81 [Prudký 2018], str. 213.

82 [Mathews 1995], str. 234: had jako obraz oné duchovní bytosti pak se objevuje zase např. ve Zjevení 12,9; 20,2.

83 [Prudký 2018], str. 213, poukazuje na termín protoevangelium – už církevní otec Ireneus chápal tento verš jako odkaz na vykoupení lidí skrze Ježíše Krista.

84 [Prudký 2018], str. 214: „Budeš rodit syny“ je nečekaně pozitivní teze! [Mathews 1995], str. 248: Zatímco muži je v Gn 3,19 oznámena smrt, žena (a její potomstvo) bude hrát klíčovou roli v osvobození lidí.

85 [Prudký 2018], str. 215: Vztah, který byl v Gn 2,23-24 tak pozitivní, harmonický a zcela nehierarchický, je zde charakterizován jako hierarchizovaný a zatížený napětím nenaplněné touhy.

86 [Mathews 1995], str. 250-251: žena jedla ovoce stromu poznání a nepodřídila se manželovi, nyní se manželovi podřídí a on ji ochotně povede. Význam touhy je širší než milostný, zahrnuje emocionální i ekonomický aspekt.

trní a bodláčí, a tedy požehnání úrody z ní musí člověk získávat namáhavou prací. Prudký ve svém mytopoetickém přístupu nevidí v Gn 3,19 (prach jsi a do prachu se navrátíš) trest smrti slíbený v Gn 2,17, nýbrž obecné vyjádření lidské existence: člověk je v zásadě zaopatřený, je mu potvrzena perspektiva života na zemině⁸⁷.

Mathews vidí v promluvě muži trest celoživotní lopoty i následné smrti⁸⁸. Uvádí pro svou výkladovou volbu tyto důvody:

- 1) Bůh explicitně v Gn 3,17 cituje svůj příkaz z Gn 2,16, tedy smrt je rozumným vysvětlením trestu za porušení příkazu.
- 2) Mathews si všímá zajímavé souvislosti, která historický přístup podporuje: „trní a bodláčí“ v Gn 3,18 je sémanticky velmi blízké „polnímu křovisku“ a „polní bylině“ v Gn 2,5-7. Tedy Gn 2,5-7 vlastně popisuje stav země před pádem, tj. před jejím prokletím. Tím je situace země vykreslena v kontrastu před pádem a po pádu člověka, tj. historický přístup je silně podpořen. Strukturu textu lze chápat následovně:

Gn 2,4: rody nebe a země ... nadpis

Gn 2,5-7: popis země před pádem: na zemi nerostou ještě polní křoviny, které jen ztěžují lopotu člověka, ani polní byliny, které nutno obdělávat polní prací (člověk takto ještě nepracuje); celá země je zavlažována prameny vystupujícími ze země.

Gn 2,8-17: Bůh vysadí zahradu a svěřuje člověku „službu“ jejího obdělávání, která spočívá v péči o stromy s ovocem.

Gn 2,18-25: dar ženy a lidského společenství.

Gn 3,1-8: pád prvních lidí

Gn 3,9-19: Oznámení nevratných důsledků, které člověk svým činem způsobil.

Gn 3,20-24: člověk jmenuje Evu jako matku svých budoucích potomků, realizuje se trest vyhnání ze zahrady, Bůh milostivě člověka vybavuje oblečením pro život na „půdě“ mimo zahradu, kterou teď člověk bude muset obdělávat a doufat v to, že Bůh sešle déšť, aby přinesla úrodu. Polní byliny jsou symbolem lopotné práce obdělávání půdy, mnohem náročnější než jen prořezávání stromů s ovocem v zahradě.

87 [Prudký 2018], str. 216-217: Smrtnost je obecný úděl člověka, který k němu patří ode dne jeho stvoření. Tento základní antropologický aspekt zůstává ode dne stvoření beze změny, není dotčen tím, co člověk učinil, ani tím, co nyní Hospodin Bůh pronesl.

88 [Mathews 1995], str. 252: Žena zemře též, ale ona je zdrojem nového života, a tedy nadějí pro muže i ženu. Muž nese větší vinu za své jednání (není jasné, že had by pokoušel muže, možná jej slyšela jen žena), tj. jemu je trest smrti oznámen.

V závěru Gn 3 je snad ještě důležité uzavřít, že lidský úkol střežit zahradu je předán andělským bytostem, lidský úkol obdělávat zahradu je změněn na úkol obdělávat půdu-zeminu mimo zahradu⁸⁹. Shrňme interpretaci Gn 3 u obou přístupů:

- Ad mytopoetický přístup: Problémem člověka je jeho nepozornost k pokušitelské argumentaci a snaha sám si rozhodovat, co je dobré a žádoucí. Vypravěč tohoto příběhu přitom už dříve jasně vyjádřil, že je to především Hospodin Bůh, kdo ví, co je pro člověka dobré, a že v tom smyslu o něj také velkoryse pečuje. Gn 1 uvedla člověka jako požehnaného do kontextu, který je pro něj velmi dobrý, královsky zabezpečeného, jehož posláním je být na zemi Božím obrazem. Oproti tomu Gn 2 a 3 poukazuje na chatrnost člověka, který je jen prachem ze země a člověkem se stává a zůstává pouze jako adresát Boží péče a ochrany. Proti pozitivní výzvě-normě Božího obrazu je postavena nepatřičná ambice být jako Bůh, která ve svém důsledku ústí do bolesti, namáhavého trápení života a zdůraznění smrtelnosti. Člověk sice nemá nesmrtnost, ale základním tématem celého vyprávění je dar života: život pochází od Boha a jemu patří. Člověk si život nemůže dát, nemůže si jej ani zaručit či prodloužit. Život je darem Hospodinovy přízně, která jej provází a otevírá mu budoucnost i tam, kde člověk svou roli opouští a přátelský vztah ke svému tvůrci ze své strany zrazuje⁹⁰.
- Ad historický přístup: Život člověka, stvořenému v Gn 1 k obrazu Boha, který byl ve svém prvopočátku velmi dobrý, byl díky svodu hada a neposlušnosti člověka trvale vykořeněn ze svých velmi dobrých kolejí. Nejen člověk, ale i samo stvoření nyní sténá a prosí o záchranu. Člověk, královsky zabezpečený darem věčného života a ideálním prostředím, nabyt dojmu, že Bůh mu ve skutečnosti to nejlepší upřel. Ale brzy zjistil, že byl oklamán a že svou neposlušností otevřel stavidla bolesti a lopoty. Nicméně Bůh ve své milosti lidi zajistil i v jejich stavu křehkého života a smrtelnosti, aby mohli žít z jeho požehnání. A slíbil trvalé budoucí vítězství nad lidským svůdcem (Gn 3,15) a návrat ke stromoví života je sice vzdálený, ale svědčí o něm poslední kapitola křesťanské Bible (Zjevení 22,1-5). Genesis 2 až 3 nechce říci⁹¹, že Adam byl stvořen jako nesmrtný a tuto nesmrtnost ztratil svým hříchem. Mezi stvořením člověka vdechnutím dechu života do jeho nosu a jezením ze stromu života je rozdíl – strom života lidský život trvale zachovává, kdyby z něj člověk měl možnost jíst znovu a znovu (Gn 3,22). Nesmrtnost je pouze atributem Boha samotného (1. list Timoteovi 6,16). Mathews upozorňuje na Kalvína, který si všiml, že i u bezhříšného Adama by jeho pozemský život byl pouze dočasný – ovšem přešel by pak do nebe beze smrti a zranění, a tam by přijal od Boha věčný život.

89 [Prudký 2018], str. 225.

90 [Prudký 2018], str. 224-229.

91 [Mathews 1995], str. 211-212.

3. Výklad některých aspektů Genesis 4

Kde je Ábel, bratr tvůj? --- Nevím. Copak jsem strážcem svého bratra? ---

Cos to učinil?! Hlas prolité krve tvého bratra ke mně křičí ze zemské půdy!

Genesis 4,9-10 (v překladu Martina Prudkého)

Bude ještě důležité krátce projít čtvrtou kapitolu knihy Genesis, protože v ní je kladen důraz na mezilidské vztahy mezi bratry – tedy některé základní etické skutečnosti jsou obsaženy i zde.

Vyjděme opět z toho, co říká o Genesis 4 Erich Fuchs: Kain žárlí na svého bratra Ábela, jemuž Bůh poskytl lepší audienci, a zabije ho. Příběh je ilustrací toho, co se stává, když je druhý vnímán jako rival, protože má, co já nemám. Objevuje se zde Kainova morálka vlády nad druhými⁹²:

- Můj „bratr“ (pokrevně nebo kulturou) *mi svou odlišností vyjevuje, že nejsem všemohoucí, protože mám v něčem nedostatek nebo jisté věci nedokážu.*
- Odlišnost mého „bratra“ představuje nebezpečí, protože *sílí moje touha se mu vyrovnat.*

Teologické zhodnocení:

Evě a Adamovi se rodí děti Kain a Ábel jako výraz požehnání, které lidem Bůh svěřil. Příběh pak skočí do dospělosti obou bratrů, kdy je Ábel pastýřem ovcí a Kain zemědělcem. Po řadě dnů⁹³ Kain i Ábel přinášejí Bohu oběť, pravděpodobně jako výraz vděčnosti za požehnání, které Bůh do jejich života dává. Bůh Kainovu oběť nepřijímá (nepohlédne na ni), kdežto Ábelovu ano. Tedy první otázkou je, proč Ábela Bůh přijal, ale Kaina ne.

Prudký zde navrhuje, že pokud zde není řečen důvod Kainova odmítnutí, neměli bychom si jej domýšlet⁹⁴. Mathews zdůrazňuje, že důvodem je povaha oběti: Kain přinesl jen „něco z plodů půdy“, kdežto Ábel „z prvorozených ovcí a jejich tuku“, tj. Ábelova oběť se týkala nejvybranější části toho nejlepšího, co svým hospodařením získal⁹⁵. Tj. Kain si nechal to nejlepší ze svého hospodaření pro sebe.

Kain se velmi rozlítil v důsledku svého nepřijetí, a nyní je překvapením, co dělá Hospodin, protože zasahuje do děje a přichází za Kainem si „věci vyříkat“:

- Vzhledem k tomu, co bylo: Říká Kainovi, že jeho odmítnutí není definitivní, stačí, aby Kain změnil své jednání⁹⁶ (v této chvíli by Kainovi mělo být jasné, co dělat,

92 [Fuchs 2003], str. 92.

93 [Wenham 1987], str. 103: možná na konci sezóny, v rámci vděčnosti za úrodu či za zdar pastevectví.

94 [Prudký 2018], str. 239-241 podává přehled důvodů, ale nestaví se za žádný z nich, pouze konstatuje, že zamítnutí prvorozeného ve prospěch později narozeného se odehraje v knize Genesis dvanáctkrát, jedná se tedy o opakovaný vzorec.

95 [Mathews 1995], str. 267-268: Později v Izraeli bude hrát prvorozenství velkou roli, a v Gn 4 je uveden do kontrastu Adamův prvorozený Kain se Šetovým prvorozeným Enóšem (Gn 4,26). Ovšem Kain nepřinesl oběť z prvotin své úrody – je nepravděpodobné, že by si tohoto kontrastu čtenáři z lidu Izraele nevšimli.

96 [Prudký 2018], str. 242-243: Budeš-li konat dobro, můžeš pozvednout (tvář) ... pozvednutá tvář je

aby byl u Boha přijat)

- Vzhledem k tomu, co bude: Varuje Kaina, ať nepodléhá hříchu, který se ho nyní bude chtít zmocnit⁹⁷.

Kain ovšem na Hospodinovo napomenutí nereaguje a svými špatnými volbami hřích rozdmýchá a Ábela zabíjí. Hospodin přichází, aby volal Kaina k zodpovědnosti. Kain lže o svém bratrovi, ale za svůj čin vraždy nevinného se stává prvním člověkem, který je Bohem proklet (Gn 4,11-12), tj. požehnání svěřené lidem v Gn 1 je mu dále omezeno. Podobně jako Izrael půjde za své neposlušnosti do vyhnanství, i Kain je vyhnán „od tváře Hospodinovy“ a odchází „do exilu“, země mu nevydá ani to, co vydává Adamovi a Evě, a proto bude odkázán na „putování bez domova“. Přesto i v této situaci vyhnanství Bůh projeví svou milost, když zabráňuje, aby Ábel mohl být předčasně zabit⁹⁸.

Prudký i Mathews se shodují na tom, že v následujícím oddílu Gn 4,17-26 vidíme eskalaci hříchu v rodokmenu Kaina, což je uvedeno do kontrastu s tím, že lidem je dán další syn Šét, který má prvorozeného Enóše, a v původní rodině Adama a Evy se začíná vzývat jméno Hospodinovo.

Podívejme se na shrnutí Genesis 4 z hlediska obou výkladových přístupů:

- Ad mytopoetický přístup: Běží o to, co jest člověk, ne snad co kdysi byl nějaký první „pračlověk“. Má se ukázat, jak se Kain vyrovná s neprivilegovaným, ba nerovným přijetím u Boha, a jak se zkušenost odmítnutí, respektive nesplněného očekávání, promítne k vlastnímu bratru. Hněv Kaina rozpálí natolik, že už nevnímá ani vlídné domlouvání Hospodinovo, že kdo koná dobro, bývá přijímán. Kain selhává v zodpovědnosti za svého bratra, ale Hospodin neselhává v zodpovědnosti za Kaina – stává se jeho strážcem, i když Kain ve svém strážení bratra selhal. Cesta Hospodinova lidu se bude odvíjet jinudy, než cestou sobectví a násilí.

V Kainově linii je sedmým od Adama Lámech (sedmička je vyjádřením úplnosti v kněžských textech): od jednotlivé bratrovraždy se „kainovství“ rozrostlo do hrdého a programového násilnictví, jímž se před ostatními chlubí představitel celého rodu. Vypravěč nechává Kainovce jejich údělu a věnuje se novému počátku: Nového potomka, nový základ položil Bůh a je to jeho odpověď na smrt Ábela. Šétovsko-enóšovská větev příběhu člověka je skutečnou alternativou

k větvi Kainovské, a to právě také svým vztahem k Hospodinu. Kromě vzývání Hospodinova jména lze očekávat, že lidé i svým dalším jednáním budou žít ke cti tomuto jménu – tj. vztaženost k Hospodinu zde vyjadřuje jinou charakteristiku lidství⁹⁹.

- Ad historický přístup: Určitě běží o to, co je člověk a že jisté vzorce se stále opakují, ale také se jedná o historický záznam života prvních lidí. Nejdůležitější

výrazem přijetí a vstřícné komunikace.

⁹⁷ [Mathews 1995], str. 270: důsledky na Hospodinovo napomenutí jsou ještě důležitější než předchozí hřích: pokud Kain bude pokračovat v hříšném hněvu, hřích nad ním získá vládu.

⁹⁸ To má asi na mysli Erich Fuchs na str. 91, když říká, že nastává nová morálka, aby neroztočila kolotoč pomsty a násilí – tj. Bůh je ze své strany „nově“ morální v tom, že Kaina nechává prožít život délky lidem normálně vyměřené, nemstí Ábelovu smrt na Kainově životě.

⁹⁹ [Prudký 2018], str. 254-256, 265-272.

otázkou je, co se stane s požehnáním slíbeným v Gn 1, 26-28 a s válkou vyhlášenou v Gn 3,15. Odpověď je tragická: eskalace hříchu se projevuje v tom, že to už není had, ale Adamův prvorozený, který vykoná hadovy záměry tím, že zabije „potomstvo“ ženy (ad Gn 3,15).

Genesis 4 popisuje život člověka mimo zahradu. Vypravěč nejdříve zmiňuje zavrženou linii Kainovu, charakterizovanou násilím, a pak mluví o nové linii Šétově, která je charakterizována vzýváním Hospodinova jména a vděčností za jeho požehnání. Určitě si zde všimneme, že Kainův vztah k Ábelovi ovlivní jeho vztah k Bohu i vztah k prostředí (půdě): Bůh jej trestá, stejně i prostředí se stává ještě nehostinnější¹⁰⁰.

4. Některé etické implikace kapitol Genesis 1 až 4

V prvních kapitolách Bible se objevují čtyři hlavní etické subjekty:

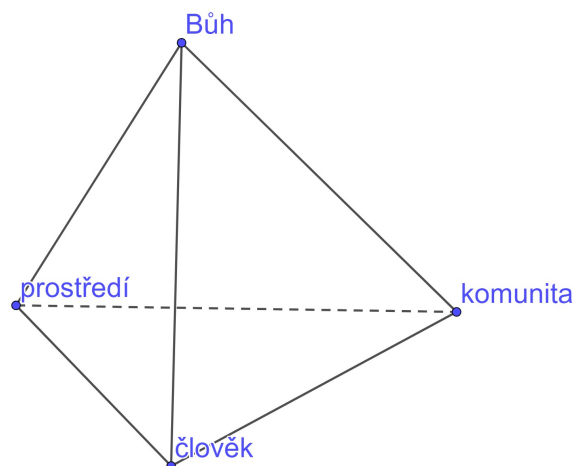
Subjekt 01: Bůh

Subjekt 02: prostředí (stvořený svět a živé bytosti mimo člověka)

Subjekt 03: Člověk

Subjekt 04: Lidská komunita

Mezi každými dvěma etickými subjekty existují vztahy, a tedy možnosti konfliktu; a pokud ke konfliktu došlo, objevují se otázky urovnání konfliktu či nápravy vztahu. Jednotlivé subjekty teologické etiky lze graficky znázornit jako vrcholy pravidelného čtyřstěnu, vztahy mezi subjekty jsou pak znázorněny hranami mezi jednotlivými vrcholy:



Kdybychom chtěli přemýšlet, jaké jsou charakteristiky vztahů mezi danými subjekty a vodítka k jejich etickým interakcím, první čtyři kapitoly Bible jen naznačí, co je pak obsahem prakticky všech biblických knih. Pravdu ovšem zůstává, že už v prvních čtyřech kapitolách vidíme „rozdané karty“ a některé „první partie“ vývoje každého z těchto vztahů.

¹⁰⁰ S využitím [Mathews 1995], str. 259, 263.

Důležité je si všimnout, že Bůh je stvořitelem a organizátorem zbylých tří etických subjektů (mimo sebe sama): **Bůh je tvůrcem prostředí** (živého i neživého), bez Boha by vesmír neexistoval. Záměrem Boha je vytvořit prostor pro život a uvést do tohoto prostředí „svůj obraz“, člověka, jako vrchol svého stvoření. Gn 1 vykresluje Boha, který hodnotí své stvoření jako velmi dobré místo pro život. Gn 1,29-30 potvrzuje, že ve světě není násilí, a to ani v živočišném potravním řetězci. **Bůh stvořil člověka jako svůj obraz**, což jej odlišuje od zbytku stvoření. Dal lidem na zemi velmi dobré prostředí pro život, výsadu vládnout nad prostředím společně se zodpovědností. **Bůh stvořil člověka jako muže a ženu**, protože není dobré, aby byl člověk sám (Gn 2,18-25), jednotlivec potřebuje pomoc. Sám by muž nemohl naplnit Hospodinovy záměry s plozením a výchovou dětí, dále žena má být mužovi pomocí obecně v povolání, ke kterému ho Bůh volá¹⁰¹. Z této dvojice Bůh svým požehnáním zamýšlí rozplodit celou lidskou komunitu = společenství.

Gn 1 a Gn 2 vykresluje, že všechny tyto etické subjekty byly dobré: Lidé žijí v ideálním prostředí zahrady, kde jsou chráněni a zabezpečeni. Mají mezi sebou ideální vztahy, a mají též ideální vztah každý k sobě samému. Mají i ideální vztah k Bohu v zahradě, kde se s ním mohou ve velmi důvěrném prostředí setkat.

Gn 3 ve svém historickém poselství vyjadřovaném mytickými motivy¹⁰² podává svědectví o tom, že člověk v postoji pýchy vůči Bohu a násilí vůči sobě samému i mezi lidmi navzájem **dospěl k pádu, při kterém byl současně poničen jeho vztah se všemi subjekty současně**: Místo s Bohem nyní bude žít „před Boží tváří“ (Gn 4,16), vzdálen od stromu života, Hospodinova přímého zdroje života. Místo harmonie života v prostředí zahrady nyní bude prožívat lopotu a trápení na půdě mimo zahradu, jeho prostředí jej nyní bude ohrožovat. V mezilidských vztazích se objevil zmatek a soutěžení. Je odcizen i od sebe sama, od toho, co má být jeho rolí v životě.

Přesto Bůh i při svém trestu projevuje svou milost a nestahuje své požehnání úplně: Bůh vybavuje lidi oblečením pro život mimo zahradu a slibuje jim vítězství nad tím, kdo je oklamal (Gn 3,15). Nevzdává se péče o lidi. Navzdory horšímu prostředí bude zavlažovat zemi deštěm a přispívat k obživě člověka na prokleté půdě. Člověk dál má sebe sama vidět jako Boží obraz, a též usilovat o život k obrazu Boha, který sám Bůh chce chránit (Gn 9,6).

Při eskalaci hříchu v Gn 4 uvolněná **stavidla hříchu vedou k prohloubení konfliktu člověka se všemi subjekty současně**: Kain je prvním prokletým člověkem, je vyhnán „od Boží tváře“ (Gn 4,11-12). Je ohrožen celý lidský život, protože zlo nyní může sídlit v srdci člověka (Gn 4,7). Je vyhnán i z půdy, kterou obdělával, tj. ze svého prostředí. A konečně, mezilidské roztržky vedou k bratrovraždě, ke strachu o svůj život.

Bůh znovu i při této eskalaci trestu projevuje milost vůči všem subjektům: samotného Kaina nezbavuje života, nýbrž dává mu rodinu a znamení, které chrání jeho život. Rodině Adama dává další dítě. Lidé dospívají k poznání, že požehnání Hospodinovo je chrání fyzicky (narození Šéta a Enóše v Gn 4,25-26) i duchovně (Gn 3,15), tj. drží se Hospodina pro život v novém prostředí.

101 [Mathews 1995], str. 213, cituje Genesis Rabbah 17.2: Kdo nemá manželku, existuje bez dobroty, bez pomocnice, bez radosti, bez požehnání, bez smíření bez blaha, bez plného života; ... opravdu, takový muž redukuje reprezentaci Božího obrazu na zemi. BF: na základě zásady 3 ovšem musíme dodat, že ani Ježíš Kristus neměl děti, zato má nevěstu a má hodně duchovních dětí. Následovat Ježíše Krista dnes znamená mít dobrý vliv na druhé, ne nutně mít fyzické děti. Tolik vykládání Písma Písmem.

102 [Mathews 1995], str. 185.

Realita pádu a hříchu vznáší otázku: když svým hříchem člověk narušuje harmonii se všemi klíčovými subjekty svého života (sebou samým, Bohem, druhými lidmi i svým prostředím), zda naopak každý dobrý etický čin nespojuje vztah se všemi těmito základními etickými subjekty: Například upevnit svazek se svým bližním znamená současně upevnit svazek se sebou samým, s Bohem i se svým prostředím? Rozhodně lze říci, že **Hospodin se svým požehnáním dává dobré dary ve vzájemné provázanosti všech čtyř etických subjektů, tj. pozývá k životu dobrých věcí ve všech čtyřech oblastech.** Odtud tedy plyne, že každý etický čin zahrnuje odpovědnost Bohu, odpovědnost sobě, odpovědnost druhým, odpovědnost za své prostředí.

Pokusme se přemýšlet, jaké věci z kapitol Genesis 1 až 4 plynou pro naše etické jednání dnes. Následující otázky vyplývají z textu těchto čtyř kapitol, aniž odpověď na ně nutně lze v nich najít. Při nacházení odpovědi jinde uplatňujme zásady 1 až 5 interpretace biblického narativu:

- a) Co plyne pro nás dnes z toho, že Bůh stvořil svět?
- b) Co pro nás dnes znamená být obrazem Boha?
- c) V jakém smyslu máme dnes podmanit a spravovat či obdělávat a střežit své prostředí?
- d) V jakém smyslu máme dnes volit život a odmítat smrt, volit dobré a odmítat zlé?
- e) Co je cílem lidské komunity, mezilidských vztahů?
- f) Co to znamená „najít sebe sama“?
- g) Co chce Bůh dosáhnout v našem životě svým požehnáním?
- h) Jak máme bojovat s Ďáblem?
- i) Jak být zodpovědný za druhého?
- j) Co to znamená autonomně se rozhodovat? Jakou roli hraje v našem rozhodování Bůh?

Pokusme se najít odpověď aspoň na některé z nich, popřípadě upřesnit odpověď pomocí zásady 5:

Ad a) **Co plyne pro nás dnes z toho, že Bůh stvořil svět?**

Z Genesis 2,1 se dovídáme svědectví, že Bůh dokončil nebesa i zemi i všechn jejich zástup. Tj. podstatou tohoto světa není nějaký vývoj přírody, živočišných a rostlinných druhů nebo člověka, nýbrž Bůh připravil scénu, která se měla a má v historii odehrát, přesně podle svých záměrů.

To nutně neznamená, že dnešní stav země a průběh historie se děje podle Hospodinových původních záměrů – Gn 3 svědčí o tom, že došlo k pádu díky svodu Satana, bytosti, která vstoupila do hada, a neposlušnosti člověka, který přestoupil Hospodinův zákaz. Díky tomu už země není ideálním životním prostředím, ale ohrožuje člověka (Matouš 24,7), dokonce celé stvoření „sténá“ a prahne po změně (Římanům 8,19-22).

Na danou otázku bychom tedy mohli odpovědět třemi způsoby v souladu se zásadou 5:

- 1) Okamžitá rovina: Bůh je mocný a stvořil svět a uspořádal jej svým slovem, aby prokázal svou tvořivost a naplnil svoje záměry se zemí, požehnáním a potomstvem. Stvořil rostliny podle jejich druhu, živočichy podle jejich druhů, člověka podle svého obrazu, chce žehnat živočichům, aby se rozmnožili, lidem, aby se rozmnožili, spravovali zemi a byli jeho obrazem. Lidé ovšem padli a přispěli k rozbití vztahu k Bohu, mezi sebou navzájem, vztahu k nim samotným o prostředí, ve kterém žili. Bůh ovšem, navzdory eskalující a opakované lidské neposlušnosti (Gn 4 až 11,26) zachovává slib požehnání skrze vyvolené potomky Abrahama (Gn 11,27 až 50).
- 2) Rovina Izraele: Bůh je mocný a utvořil Izrael, svůj lid, aby s ním naplnil svoje záměry, že jim dá zemi, požehná jim a bude přebývat s jejich potomstvem. Bůh, který zachránil Izrael z otroctví, je tentýž Bůh, který stvořil tento vesmír. Na Sínaji Bůh svým slovem uspořádal život svých zachráněných. Izrael ovšem kolísal ve své věrnosti Bohu, přišel o požehnání a utrpěl vyhnanství ze země, do které je Bůh uvedl. Bůh je ovšem přivedl zpět z vyhnanství, obnovil vztah s nimi a slíbil jim potomka Mesiáše, který obnoví a znásobí jejich požehnání v plnosti.
- 3) Rovina všech lidí: Ve svém životě bychom rádi našli „sami sebe“, své místo zeměpisné, své místo v mezilidské komunitě, své místo ve vztahu k Bohu. Je možné, že tyto oblasti nemáme v pořádku, v rovnováze či že jsou narušené hříchem či svody Satana, Božího nepřítele. Bůh ovšem chce na tomto světě naplňovat své dobré záměry – proto poslal svého Syna Ježíše Krista, aby byl tím slovem, které uspořádá náš život a obnoví v něm harmonii čtyř klíčových etických subjektů (Jan 1,14: Slovo se stalo tělem; Židům 1,1-3). Skrze Ježíše Krista můžeme dostat dar být Božími dětmi, obnovit svůj vztah k Bohu (Jan 1,12); Ježíš nakonec obnoví i veškeré prostředí i řád v našem srdci vůči druhým lidem (Zjevení 21 a 22). Najdeme sami sebe, když spojíme svůj život s Ježíšem Kristem (Matouš 10,39), který tvoří všecko nové (Zjevení 21,5). Bůh má moc stvořit svět, lidi, dát nám nové srdce a vyvést nás z hříchu (Mt 1,21).

Ad b) Co pro nás dnes znamená být obrazem Boha?

Určitě můžeme říci, že v Gn 1 obraz Boha znamenal tyto věci:

- Rozmnožení lidstva a život ve společenství rodiny, reprezentuje společenství, které je v Bohu (Gn 1,27: mužského a ženskou stvořil je).
- Člověk je vládcem nad zemí, reprezentuje vládu Boha (Gn 1,28: podmaňte zemi, panujte nad živými tvory).

Mathews varuje, abychom obraz Boha charakterizovali podle událostí v Gn 2 a 3, protože obrat „obraz Boha“ v nich není zmíněn. Díky zmínkám v Gn 5,1-3 a Gn 9,6 bychom mohli uzavřít, že pádem člověka byl obraz Boha buď stále zachován, nebo stále zůstává úkolem člověka, aby žil k obrazu Boha. Ještě bychom mohli ovšem dodat Lidé jsou v jistém smyslu syny a dcerami Božími, reprezentují přítomnost Boha (Gn 5,1-3: Bůh stvořil člověka podle svého obrazu, Adam zplodil syna podle svého obrazu). Aby člověk mohl být dobrým propagátorem, reprezentantem a synem Boha, musí mít schopnost s Bohem žít a komunikovat.

Waltke¹⁰³ připomíná, že je rozdíl mezi zobrazením Boha a obrazem Boha: člověk není zobrazením Boha, že by byl přesně tímtož jako Bůh, ale obrazem neboli vyjádřením Boha

¹⁰³ [Waltke 2001], str. 65.

v některých aspektech či vlastnostech. Například Bůh je asexuální bytostí, kdežto člověk byl stvořen jako muž či žena. Tedy jsme jen připodobením Boha, sami nejsme Bohové. Toto upřesnění se tedy týká hlavně našeho „synovství a dcerovství“: Jsme sice osoby, jako Bůh je osoba, ale nejsme potomky Boha, jen jeho vyjádřením v některých aspektech.

V daných dvou ohledech (rodina a vláda nad zemí) byl určitě ve starozákonních časech k obrazu Boha povolán i lid Izraele, který právě přijal Hospodinovo požehnání mít potomky a být lidem, jemuž vládne Hospodin. Zákon Hospodinův se dotýká celého života, což je způsob, jak říct, že Boží lid musí zůstat Božím lidem v každém rozměru své existence¹⁰⁴: vede jejich morálku, co jedí a pijí, kde žijí, všechny jejich vztahy, chválu Boha i obřadné povinnosti.

Abychom se ujistili o významu obrazu Boha dnes pro nás křesťany, musíme hledat v Novém zákoně. Nacházíme, že Ježíš Kristus beze zbytku naplnil a naplní obě hlavní starozákonné výzvy obrazu Boha¹⁰⁵: v oblasti rodiny a potomků činí církev svou nevěstou (Efezským 5,23-32) a naplňuje zemi svými duchovními dětmi (Jan 1,11-13); v oblasti panování uvádí vše pod svou vládu (Ef 1, 22; Kol 1,18-20), včetně Satana a zla (Matouš 4,1-11).

Pokud bychom trvali na oddílech, kde je v Novém zákoně specificky zmíněn obraz Boha, máme Židům 1,3 nebo Koloským 1,15: On je obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření¹⁰⁶. Jestliže ovšem chceme uchopit celou věc obrazu Boha prakticky, i tyto praktické výzvy v Novém zákoně najdeme: Máme dorůstat zralého lidství, měřeno mírou Kristovy plnosti (Efezským 4,11-15). Máme založit svůj život na základu Krista, budovat svůj život v Kristu a dorůstat v Krista. Boží obraz zahrnuje výzva v Efezským 4,22-24: *Odložte dřívější způsob života, staré lidství, které hyne klamnými vášněmi, obnovte se duchovním smýšlením, oblečte nové lidství, stvořené k Božímu obrazu* (= aby neslo Boží obraz, Boží charakter), *ve spravedlnosti a svatosti pravdy*. A následují přes dvě kapitoly výzev praktického života k Božímu obrazu, Efezským 4,25 až 6,18. Žít k obrazu Boha je velkou výzvou, znamená to chodit ve víře a odrážet ve víře Jeho charakter, žít ve víře s Bohem a dosahovat plnosti Boží (Ef 3,14-19), plnosti Syna (Ef 4,11-15) i plnosti Ducha (Ef 5,15-20 i verše následující). Efezským 4 až 6 není seznamem jistého počtu příkazů, který máme zachovat, ale poukazem na charakter Boha a Ježíše Krista, se kterým máme ve víře žít, jeho charakter poznávat, jím se nechat naplňovat, abychom mohli svým životem odrážet jeho charakter. Interpretační zásada číslo 4 pro čtení narativů, poznávat charakter Boha a Ježíše Krista, je součástí výzvy žít k obrazu Boha.

Ad c) V jakém smyslu máme dnes podmanit a spravovat či obdělávat a střežit své prostředí?

Odpověď na tuto otázku je v jistém smyslu součástí odpovědi, co to znamená být obrazem Boha: Jak zmiňuje Prudký při výkladu obratu „obdělávat a střežit zahradu“, to je pro nás dnes symbolické vyjádření pro všechny oblasti našeho života.

Zatímco historický přístup výkladu dosvědčuje nevratnost Adamova pádu a vážnost důsledků pro další lidi a generace, mytopoetický přístup umožňuje symbolicky oddíl Gn 2 a 3 využít téměř v každé oblasti našeho života. Projděme jen stručně dané čtyři etické subjekty:

104 [Carson 2008], str. 50.

105 [Waltke 2001], str. 70.

106 Zjevení 3,14 dokonce označuje Ježíše Krista za počátek nového Božího stvoření.

Stejně jako Bůh vysadil zahradu a uvedl člověka do dobrého prostředí, které měl člověk rozhojňovat a chránit, i každému z nás dává Bůh v našem prostředí dobré dary a volá nás, abychom tyto dobré věci rozhojňovali a chránili je před rozbitím (subjekt prostředí). Tyto věci pak mohou sloužit v životě nám i dalším lidem – na druhé straně na své úkoly nejsme sami a Bůh nám dává i druhé lidi, kteří jsou nám v daném pověření pomocí (subjekt komunity). Podobně jako Bůh dal Adamovi schopnosti vědce, a on povolal role všech živočichů; dal mu úkol obdělávat zahradu, a současně ho vyzbrojil schopnostmi pro tuto práci, i nám dává schopnosti, abychom obstáli v úkolech, pro které nás volá (subjekt individuality já, nalezení sebe sama). A konečně, neměli bychom přehlédnout, že Bůh je hlavní postavou Genesis 2 až 3, čili Bůh je ten, kdo dal vůbec člověku prostředí jeho existence a důvod o věci usilovat (Bůh vysadil zahradu, dal vyrůst stromoví); Bůh dal člověku prostor pojmenovat živočichy, dal mu úkol obdělávat a střežit zahradu, ve kterém mohl člověk uplatnit svou schopnost, poslušnost i moudrost; Bůh je ten, kdo viděl, že není dobré, aby člověk byl pro své úkoly sám, a vytvořil mu společníci a pomocníci (Gn 2 mluví na rovině instituce manželství, ale v symbolické rovině lze tento fakt převést na prospěch z lidské komunity jakéhokoli typu). A Bůh je také ten, kdo je ve vztahu s těmito subjekty s člověkem společně (Bůh vysadí zahradu, Bůh přivede ženu ke člověku, Bůh sleduje, jak člověk nazývá živočichy – subjekt Boha, který žije a setkává se s člověkem ve vztahu s jeho všemi ostatními klíčovými subjekty).

Stejně jako Bůh varoval Adama před stromem poznání, který, jak víme, ovlivnil jeho vztah se všemi klíčovými subjekty současně, i my bychom si měli být vědomi toho, že Hospodinův nepřítel stále „vstupuje“ do jistých bytostí, věcí, aktivit, aby nás odvedl od účasti na Hospodinově pozvání k životu, od účasti na jeho díle a rozbil naše vztahy k Bohu i lidem, a dokonce i náš vztah k nám samotným. Jak říká Ježíš v Janově evangeliu 10,10: *„Zloděj přichází, jen aby kradl, zabíjel a ničil. Já jsem přišel, aby měly život a měly ho v hojnosti.“* Důležité je si uvědomit, že každé takové pokušení je vždy na rovině „čtyři v jednom“: útočí na naši chamtivost mít více, dosáhnout něco víc ve svém prostředí, ve svých znalostech o něm či schopnostech; útočí na Boha a obviňuje ho jako toho, kdo nám chce něco upřít; útočí na naše vztahy s lidmi, aby je rozbil, znehodnotil, použil proti nám; a útočí i na nás samotné, aby nás zbavil naší role, toho, co dosahujeme, rozbil to dobré místo, kde stojíme.

Na tomto místě bychom možná mohli říci i další souvislosti vztahu mezi danými čtyřmi etickými subjekty: V Gn 2 dává Bůh člověku ideální prostředí, které je pro člověka to nejlepší. Dává člověku ideální vztahy, které člověka motivují k jeho práci a současně mu jsou pomocí. Dává člověku ideální schopnosti a prostor, aby plnil úkoly, které plnit chce a má a mohl se z nich těšit. To vše ukazuje na charakter Boha – Bůh je dobrý a dává člověku dobré schopnosti, aby žil v dobrém prostředí v dobrých vztazích.

Mohli bychom ještě zmínit, že jestliže zhřešíme a dojde k tomu lavinovému efektu ovlivňujícímu nás samotné, naše prostředí, vztahy k lidem i Bohu, že Bůh je ve své milosti (na základě svědectví textu) připraven v tom novém prostředí, do kterého jsme „vyhnáni“, náš život uspořádat, stabilizovat, vybavit nás na „změnu prostředí“, ke které došlo. Toto svědectví o Hospodinově milosti je zřejmě potřeba vyvážit poukazem na varování: Kaina sice Hospodin opatřil znamením, aby prožil život podobné délky jako ostatní beze strachu z pomsty za svou vraždu, ale celá „Kainova větev“ pak zahynula později při potopě. Genesis jako celek je svědectvím o tom, že životu napomáhá Hospodin; mnohé důsledky jsou nevratné a mnozí „vyhynuli z jeho země“ (Žalm 10,16).

Ad d) V jakém smyslu máme dnes volit život a odmítat smrt, volit dobré a odmítat zlé?

Na bezprostřední rovině: Zdá se, že při jednom činu pojezení ze stromu poznání dochází současně k poznání dobrého a zlého, volbě života i smrti. Už z toho je vidět, že tento čin není správný: sice mají větší poznání morálních zákonitostí poté, co snědí ovoce, ale mají současně poznání konkrétního prožitku prokletí země, odcizení ve vzájemných vztazích i od sebe sama, viny a strachu před Bohem. Sice dochází k jistému „pokroku“ v jednom aspektu, ale ve vztazích ke všem klíčovým subjektům začínají prožívat omezení původního plného dobra. K čemu je člověku toto poznání „navíc“, když došlo k nevratnému porušení harmonie jeho života – vpustil do svého života bolest, trápení, a zejména možnost, že rozdmýcháním hříchu poruší svou životní situaci ještě více?

Klíčovou výzvu vidíme v Kainově životě: Poté, co Hospodin nepřijal Kainovu oběť a přijal oběť Ábelovu, Hospodin aktivně přichází do Kainova života a vede jej ke změně v obou věcech: a) pokud je správný náš výklad, že Kain si nechal pro sebe to nejlepší z úrody, a neprokázal tak vděčnost Bohu, Hospodin vyzývá Kaina k nápravě, která je „v Kainových rukou“, jen změnit svůj postoj. b) Hospodin Kaina dále varuje před hříchem, který se jej chce zmocnit: řešit nesprávně to, že druhý má něco, čeho se mi nedostává. Taková je snad i role Hospodina v našem životě: vést nás k tomu, abychom dokázali volit dobré a zavrhnout zlé, co se týká našich morálních voleb.

Ad rovina Izraele: Prudký upozorňuje na oddíl Dt 30, kdy Hospodin při obnově smlouvy s následující generací Izraele, a v předjímání budoucího říká všem, že volba přijmout Hospodinovu smlouvu a žít s ním ve slíbené zemi je klíčovou volbou jejich života, kdy volí mezi dobrem a zlem, životem a smrtí. Proč? Protože tato volba má podobně klíčový dopad na jejich život, jako kdysi volba Adamova: pokud si zvolí poslušnost Hospodinu, ten jim bude ve slíbené zemi Bohem (subjekt Hospodin), dosáhnou Hospodinova požehnání potomstva (Dt 30,16) a života zdaru v zemi (Dt 30,9). Hospodin překvapivě dokonce slibuje, že když bude Izrael ve vyhnanství a rozpomenou se na Hospodina, vrátí se k němu a budou žít podle jeho slova, znovu je shromáždí do své země a dá jim prožít, že budou jeho obrazem ve smyslu podmanění země a rozmnožení potomstva (Dt 30,5). A tak i když výzva k volbě života a dobrého se děje opakovaně při každém jejich dospělém rozhodnutí (Dt 1,39; Iz 7,14-16; 2 S 14,17; 19,35; 1 Kr 3,9), je svým způsobem také hlavně celoživotní volbou, zda budou žít s Hospodinem nebo ne, protože on je se svým požehnáním klíčem k obdržení dobrých věcí.

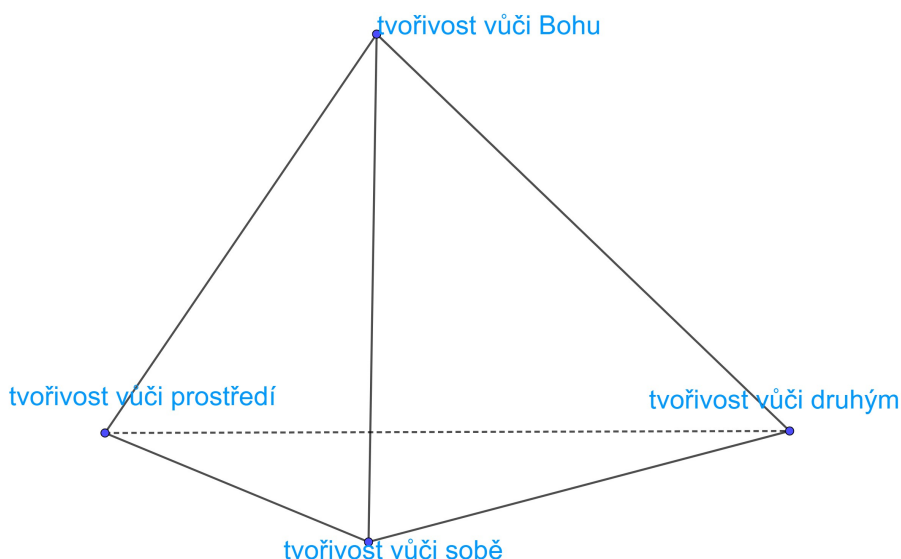
Ad rovina každého člověka: podobná výzva volby života a dobrého oproti smrti a zlému se objevuje i v učení nového zákona a platí pro všechny lidi: v Ježíšově kázání na hoře (Matouš 5 až 7), kdy Ježíš pozývá lidi k životu v Božím království, zakončuje tuto výzvu k oddání na celý život výzvou mezi cestou k záhubě a k životu (i když cesta k životu je těsná, jak naznačuje i Mt 5,10-12), výzvou ilustrovanou příběhem o dvou stavitelích a pevném či nepevném základě, který pro svůj život použili (Mt 7,24-27). A podobně jako kniha Genesis a kniha Deuteronomium i Ježíš Kristus dosvědčuje, že dobré věci dává Hospodin (Matouš 7,7-11). A tak i když výzva volby dobrého a zavržení zlého se objevuje v každé věci a v průběhu celého dne, jedná se v kázání na hoře především o celoživotní volbu života s Hospodinem skrze následování jeho krále, Ježíše Krista. List Efezským 5, 1-14 mluví o životu dobrých voleb jako životu ve světle, životu zlých voleb či skutků jako životu ve tmě, a získání víry v Ježíše Krista, který dal svůj život jako oběť Bohu, díky které nás Bůh přijímá

(ad přijetí Ábela!!), přirovnává ke vzkříšení z mrtvých. Opět vidíme, že Pánu Ježíši se líbí dobré věci a vede nás k dobrým věcem (Ef 5,9: dobrotě, spravedlnosti, pravdě), kdežto „skutky tmy“ (Ef 5,9) jsou neužitečné. Konkretizací výzvy volit dobré jsou tedy kapitoly 4 až 6 listu Efezským.

Ad e) Co je cílem mezilidských vztahů?

Na bezprostřední rovině Bůh dal Evu Adamovi, aby mu byla pomocí v úkolu „obdělávat a střežit“ a aby společně mohli naplnit úkol mít děti a vychovávat je. Tj. cílem vztahů není cítit se dobře, i když i dobré vztahy byly součástí dobrého prostředí, které dobrý Bůh dává lidem společně s dobrými úkoly pro jejich život. Jak už bylo řečeno či naznačeno výše, dobrý Bůh dává dobré úkoly lidem, které jsou dobré pro jejich prostředí i pro ně samotné, a navíc dobré vztahy, ve kterých mohou tyto úkoly sdílet. Cíl svých vztahů si tedy Adam s Evou nevymysleli, ale dostali je „zvnějšku“ od Boha, i když také mohli „zevnitř“ v srdci s úkoly i dary od Boha radostně souhlasit.

K otázce smyslu mezilidských vztahů přistoupíme vyváženě, když ji vztáhneme k ostatním hlavním etickým subjektům: K Bohu, sobě samému i k prostředí, ve kterém žijeme a pracujeme¹⁰⁷. Pomyslný čtyřstěn jako model existujících vazeb pouze mírně modifikujeme s ohledem na tvořivost či záměry a cíle:



Kdybychom uvažovali pouze jeden aspekt našeho života, například naši aktivitu v našem prostředí, čili práci, dospěli bychom k nevyváženosti¹⁰⁸: Dostali jsme od Boha úkol a prostor pracovat a ovlivňovat své prostředí – proto nás ničí, když neděláme nic nebo když toho děláme příliš (tolik, že svou práci nelze dělat dobře). Když se naše práce stane pro nás příliš důležitou, svou hodnotu odvozujeme od své práce extrémně a nevyváženě. Naše práce není bohem – Bůh je někdo Jiný, kdo nám dává tolik práce, abychom ji stihli, ale nestrhali se. Adam s Evou neselhali z toho důvodu, že by byli ve stresu¹⁰⁹.

Podobně lze mluvit i o mezilidských vztazích: dostali jsme od Boha výsadu dát něco druhým a dělat něco pro ně, ale tuto výsadu nelze „zbožštit“ – to bychom skončili jako otroci

¹⁰⁷ Vlastně se jedná o zásadu vztaženosti (K4) pana Arthura Richa, ale použijeme ji na nalezení vyváženosti mezi čtyřmi subjekty současně.

¹⁰⁸ Podle [Bensel 2008], str. 6.

¹⁰⁹ Nabízí se dodat: Protože jejich zaměstnavatel pojedl ovoce ze stromu poznání, získal informace o tom, jak pokoušet člověka, když mu zadá víc práce. Nebo člověk pokouší sám sebe, že si zadá více práce, než by měl.

druhých; mohli bychom se strhat, protože potřeby druhého člověka jsou nekonečné. Dostali jsme též od Boha výsadu, že druzí jsou nám pomocí, ale tuto výsadu nelze zbožštit, protože to bychom se stali otrokáři, kdybychom si mysleli, že druzí jsou zde jen kvůli nám. Musíme též respektovat úkoly, které dal druhým Bůh.

A do třetice, velmi podobné je přemýšlení o své vlastní jedinečnosti: uvědomujeme si, že jsme jedinečnými, nejen svými tužbami, ale i místem (prostředím), kde se nacházíme, ve vztazích, ve kterých žijeme – musíme respektovat své srdce, sami sebe. Přesto nemůžeme být „sami svými bohy“ a žít svůj život nezávisle na svém prostředí, lidech a Bohu. Práce je smyslem, ale ne Bohem; vztahy jsou smyslem, ale ne Bohem. Tvořivost vůči sobě samému je součástí smyslu, ale ne Bohem.

A co se týká čtvrtého subjektu, Boha samotného, vidíme, že i Bůh dává člověku prostor ke tvořivosti a svobodě: člověk může jíst ze všeho ovoce kromě jediného stromu; Bůh přivedl k člověku veškeré živočichy, aby viděl, co o nich provolá (Gn 2,19). Na druhé straně, Bůh viděl, že není dobré, aby člověk byl sám (Gn 1,18), tj byl to Bůh, kdo si člověka všimá. Tj. to, že jsme tvorové, nás radosti a tvořivosti nezabavuje, naopak je to jedním z darů, ke kterým Bůh dává prostor. Naopak ovšem i Bůh je svobodný, on je tvůrce a my jsme tvorové. I když známe dobré a zlé jako Bůh, na roveň Bohu nás to nestaví. Na druhé straně, náš vztah k Bohu není jen vztahem duchovním, ale vztahem, který se projevuje životem v tomto světě: zodpovědností za jeho prostředí, sdílením života s lidmi, které on stvořil, s respektem k praktickým darům a jejich uplatňováním pro život v tomto světě, které on do nás vložil.

Pokud bychom se tedy chtěli vyjádřit na základě Genesis 1 až 4 o cíli či smyslu mezilidských vztahů, museli bychom k odpovědi přistoupit vyváženě a zahrnout do ní všechny další klíčové etické subjekty, tedy i otázky „co je cílem práce“, „co je cílem našeho osobního života“ a „kdo je to Bůh a jaké má záměry“. K jedné celkové odpovědi se dostaneme zvážením všech čtyř etických subjektů:

i. Bůh stvořil naše prostředí – on určil zákonitosti a pravidla pro existenci tohoto prostředí (Gn 1,14-15: Ať jsou svítidla na klenbě nebes, aby oddělovala den a noc a svítla na zemi; Gn 1,20: Ať se zahemží vodstva, ptactvo ať poletuje nad zemí). Bůh určil vše, co lze z tohoto prostředí získat jako dar, a on určil, jak také může člověk prostředí co nejlépe přispět a starat se o ně. ... **MÁME ÚKOL OBDĚLÁVAT A STŘEŽIT SVÉ PROSTŘEDÍ PODLE PRAVIDEL, KTERÁ URČIL BŮH; MÁME TÉŽ VÝSADU Z PROSTŘEDÍ ČERPAT V TĚCH MEZÍCH, KTERÉ STANOVIL BŮH A PODLE POŽEHNÁNÍ, KTERÉ BŮH NAŠEMU PROSTŘEDÍ DÁVÁ** (Gn 2,9: Hospodin Bůh dal vypučet ze zemské půdy všemu stromoví, jež bylo žádoucí na pohled a dobré k jídlu; Gn 2,5: Hospodin Bůh nesesílal déšť na zemi).

ii. Bůh stvořil nás samotné – on určil zákonitosti a pravidla pro naši existenci (Gn 1,27: Stvořil Bůh člověka k obrazu svému, mužského a ženskou stvořil je; Gn 1,28: Plodte se a množte se! Naplňte zemi a podmaňte ji!). My ovšem automaticky podle Hospodinových pokynů, podle jím daného smyslu žít nemusíme. Můžeme odmítnout Hospodinův dar života, a tím neseme důsledky smrti (Gn 2,17: V den, kdy bys z něho jedl, zemřeš, ano zemřeš). ... **MÁME VOLBU PŘIJMOUT HOSPODINŮV ŽIVOT A ŽÍT JEHO SMYSL PODLE JEHO PRAVIDEL, UPLATNIT JEHO OBDAROVÁNÍ, ZÍSKAT JEHO POŽEHNÁNÍ; KDYŽ ODMÍTNEME, VZDÁVÁME SE HOSPODINOVA ÚKOLU A ČEKÁ NÁS SMRT.** Bůh je zdrojem našeho života. Od Boha přicházejí dary a požehnání a jsme zodpovědní jemu.

iii. Bůh stvořil druhé lidi – on určil, že pokud přijmeme jeho výzvu k životu, není dobré, abychom byli sami, a dává nám pomoc (Gn 2,18: není dobré, aby byl člověk sám; Gn 2,22: I vystavěl Hospodin Bůh ten bok, který vzal z člověka, v ženu a přivedl ji k člověku ... tato slova byla řečena pro instituci manželství, ale můžeme je vztáhnout přeneseně na jakékoli sociální komunity: Bůh přivádí lidi, aby se podíleli na darech-zodpovědnosti za prostředí, na volbě života). ... **DOSTÁVÁME V DRUHÝCH LIDECH OD BOHA POMOC PRO SVÉ ÚKOLY, ALE TÉŽ ZODPOVĚDNOST ZA DRUHÉ LIDI** (Gn 4,9: Kde je tvůj bratr?).

iv. Jak už bylo řečeno, život je darem od Boha, proto jsme zodpovědní jemu. Jsme závislí na Bohu – ke svému životu potřebujeme jeho prostředí, od něj pocházející podporu mezilidských vztahů, jím určený smysl naší práce v našem prostředí, jím dané schopnosti. Bůh respektuje naši jedinečnost, ale i on sám je jedinečný. Bůh nás vede k tomu, abychom byli dospělí, ale nikdy na něm nebudeme nezávislí. Chceme být často nezávislí, ale v konečném důsledku je tužbou našeho srdce, aby nás Bůh přijal (Gn 4,7: Budeš-li konat dobro, můžeš pozvednout (svou tvář s radostí, že Bůh tě přijal)). **BŮH SI VŠÍMÁ TOHO, CO V NAŠEM ŽIVOTĚ NENÍ DOBRÉ, A CHCE NÁS DO DOBRÉHO DOVÉST (A VE FINÁLE PŘIVÉST K SOBĚ). ON NÁS VARUJE PŘED TÍM, CO JE ZLÉ A CO VEDE KE SMRTI. ON DÁVÁ DO NAŠEHO ŽIVOTA DOBRÉ DARY.**

Tedy celkem: Cílem práce je/ cílem života jednotlivce je (= najdeme sami sebe, když budeme chtít) / cílem života v komunitě je / cílem života s Bohem je: respektovat svou jedinečnost a obdarování, ale společně s ostatními lidmi (v úctě k jejich jedinečnosti a obdarování), společně s Bohem (vděční za jeho dary, rozhodnutí je používat v životě v tomto světě) podle jeho záměrů vytvářet, napravovat a udržovat své životní prostředí, abychom napomohli k životu. Pokazilo se naše prostředí, my sami, druzí lidé – ovšem nepokazil se Bůh, který je ve své milosti rozhodnut dávat nám sílu (Ef 6,10) podílet se na životu v tomto světě. Bůh je pevným bodem tohoto vesmíru, podle nějž lze utvářet dobré. Klíčovými nejsou tedy naše dary (vnější nebo vnitřní), ale smysl životu dává Bůh¹¹⁰ - od Boha vyšel náš život, prostředky, dary, a vše směřuje k záměru, který Bůh určil.

Celá odpověď je tedy v duchu interpretační zásady 4 – směřuje naši pozornost obecně na náš charakter, a i když nedává konkrétní pokyny, jak se rozhodovat, jejím cílem je vybudovat náš vztah k prostředí, k druhým lidem i k Bohu a nakonec i k sobě samému, a tak vybudovat základní postoje k etickým subjektům.

Ad f) Co to znamená „najít sebe sama“?

Měli bychom najít:

- Svě prostředí = místo, kam nás Bůh postavil, kde máme stát a obstát, rozhojnit ovoce a dary skrze své obdarování od Boha
- Svě lidi = ty, se kterými můžeme sdílet prostředí a jeho dary; ty, za které jsme zodpovědní či kteří jsou zodpovědní za nás

¹¹⁰ [Bensel 2008], str. 6: Pokud zůstaneš jen v oblasti darů, stanou se nakonec nesmyslnými, bez významu. Avšak svůj smysl získají, pokud na ně hledíme ve světle Boží přítomnosti. Tímto způsobem se i ta nejobyčejnější věc stane svatou.

- Svého Boha = Boha, který nás stvořil, chce zachránit či zachraňuje a chce dál chránit, jako zachraňoval lid Izraele, první čtenáře knihy Genesis; zachránit před zotročením, vykořisťováním všeho druhu, zachránit od hříchu; Matouš 1,21: Ježíš Kristus vysvobozuje svůj lid od jeho hříchů (= nejen hříchů páchaných na nás, ale i hříchů, kterými trápíme druhé – prostředí – sebe sama – Boha)
- Sami sebe = člověka, kterého stvořil Bůh a společně s ostatními lidmi jej zve, abychom se zapojili do vytváření, nápravy a udržení dobrého v našem světě.

Ad g) **Co chce Bůh dosáhnout v našem životě svým požehnáním?**

Bůh požehnal zvířatům, aby se rozmnožila (Gn 1,22) a lidem, aby se rozmnožili a vládli zemi (Gn 1,28). Tedy požehnání je stav, kdy živí tvorové mají schopnost plodit potomky, znásobit život, a speciálně lidi mají schopnosti si podmanit zemi a spravovat ji. Bůh také požehnal sedmému dni (Gn 2,3), aby tím dal příklad pro člověka k šesti dnům práce a sedmému dni odpočinku. Tedy požehnání se uskutečňuje s tím cílem, aby byl člověk schopný žít k obrazu Boha (mít potomky a podmanit si zemi).

V Gn 3 a Gn 4 se setkáváme s prokletím, což je opak požehnání: je prokleta země, což bude znamenat, že nedá už člověku tolik potravy; byl prokletý Kain, což znamená, že mu bylo odňato pokojné přebývání v zemi a získávání obživy z půdy, stal se vyhnanecem ze země, putování z místa na místo se stalo jeho údělem.

Nadále se slovo „žehnat“, „požehnaný“ objevuje při obnovení smlouvy se stvořením po potopě v Gn 9,1 a Gn 9,26 (zajímavý obrat „požehnaný bud’ Hospodin, Bůh Šémův“ ukazuje, že požehnání pro Šéma přichází v konečném důsledku od Hospodina¹¹¹). V podobném duchu pak Hospodin povolává v Gn 12,1-3 Abrama, aby mu požehnal. Tj. můžeme uzavřít, že povolání činit dobré (Gn 4,7) nebo obdělávat a střežit zahradu (Gn 2,7) přichází společně s Hospodinovým požehnáním, tj. trvalým vlivem Hospodina, abychom byli schopni uskutečnit jeho záměry. Hospodin se svou žehnajícím intervencí byl i s Kainem (Gn 4,7), ale Kain Hospodinovu pomoc k dobrému ve svém životě odmítl.

Ad h) **Jak máme bojovat s Ďáblem?**

Ďábel, který vstoupil do hada a oklamal Evu, je bytostí, která nadále bojuje s potomky muže a ženy (Gn 3,15). Jeho taktikou bylo¹¹²:

- Zmanipulovat Hospodinova slova „ze všech stromů zahrady budeš jíst, ano jíst“ a „ze stromu poznání ... nebudeš jíst“ do jednoho výroku „Bůh vám zakázal jíst ze všech stromů?“, který vemlouvá Evě Boží zlovolnost a hadovo soucítění.
- Žena nepřijímá celý hadův argument, ale motiv nepřejícího Boha přijme a rozvíjí slovy „ani se ho nedotkněte“.
- Had zpochybňuje Hospodinův argument, že po pojezení ovoce lidé zemřou (tj. Bůh buď planě straší, nebo lstivě před člověkem něco skrývá).
- Důležité je vidět důsledky: lidé sice nezemřeli okamžitě, ovšem přístup ke stromu života ztratili; sice něco navíc poznali (rozlišování mezi dobrým a

¹¹¹ [Mathews 1995], str. 423.

¹¹² Podle [Prudký 2018], str. 199-201.

zlým), ale pokud nezůstanou blízko Bohu, hřích v nich bude rozdmýchávat zlé věci (Gn 4,7) a nebudou moci uskutečnit ani to dobré, co dělali dříve, ani přijmout Hospodinovy rady a požehnání.

Na rovině Izraele: lidé podobně prohrávali boj s Ďáblem. I když je Bůh vyzýval k dobrým činům (Izajáš 1,17: Učte se činit dobro, hledejte právo, zakročte proti násilníku ... výzva být věrný Bohu a být spravedlivý v mezilidských vztazích; výzva k věrnému jednání ve svém prostředí), oni se vzdali nejen dobrých činů, ale i Hospodina (Jeremjáš 2,13: Dvojnásobně zlo spáchal můj lid: opustili mne, zdroj živých vod, a vytesali si cisterny, cisterny rozpukané, jež vodu neudrží ... vzdali se i toho, co by mohlo nasytit je samotné). Jejich postoje a hříchy vedou ke ztrátám v oblasti všech čtyř hlavních subjektů (Hospodin, prostředí, lidé, já sám).

Jaký byl důvod jejich prohry? Izrael neviděl, že Hospodin jim dává dobré (Izajáš 1,2-4), že Hospodin je zachránil a chránil (Jeremjáš 2,1-13). Nevidí, že když odchází od Hospodina, tak ztrácejí jeho požehnání (Izajáš 1,4-7).

Na rovině všech lidí: Asi se nejvíce naučíme od Ježíše Krista, nejprve o tom, co udělal, že zaplatil cenu za náš hřích, za naše přijetí u Boha (Matouš 20,28: Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé; 1.list Janův 1,12: Píšu vám děti, že jsou vám odpuštěny hříchy pro jeho jméno). Oběť Ježíše Krista za naše hříchy je naší zbraní při boji s naší vlastní nedostatečností, naším selháním ve vztazích ke všem čtyřem hlavním etickým subjektům (Zjevení 12,11: Oni nad ním zvítězili pro krev Beránkovu).

Pro samotný boj s Ďáblem nás vyzbrojuje právě Ježíš Kristus (Efezským 6,10, respektive kapitoly 4 až 6 listu Efezským); Nový zákon nás vyzývá, abychom se Ďáblu vzepřeli (1.list Petřův 5,8-10). Z boje Ježíše Krista s Ďáblem se můžeme učit nejvíce (Matouš 4,1-11): Ďábel své pokušení začíná slovy „Jsi-li Syn Boží“, což znamená určitě více než výrok „chceš-li žít k obrazu Boha“, ale tento výrok minimálně implikuje.

- i. Pokušení proměnit kamení v chleby: Ježíš na rozdíl od Adama nejedl čtyřicet dní, a jídlo tedy pro něj bylo bezprostřední potřebou – Adam měl ovoce ze stromu poznání jen jako pochutinu kromě mnoha dalšího ovoce, které mohl jíst naprosto legitimně. Přesto Ježíš nechce jíst na prvním místě, a pak až se ptát, k čemu jej Bůh volá, nýbrž poslouchat Otce je pro něj potravou. Být poslušný Bohu pro něj znamenalo víc než získat něco, co sám potřebuje.
- ii. Pokušení vrhnout se z chrámu dolů: Ježíš podobně jako Adam svým poznáním byl ohraničený svým lidstvím, neměl zaručeno, že by uměl létat. Přesto nechce pokoušet Boha tím, že by se snažil získat sobě slávu nebo další privilegia, jen dělá to, k čemu ho Bůh vede. Chtěl být poslušný Bohu, neměl své další plány či rozvoj své osobnosti, kterými by Boha pokoušel.
- iii. Pokušení klanět se Ďáblu: Ježíš je vyzván, aby hodně získal, jestliže se Ďáblu pokloní. Podobně Adam s Evou, pro které byla Ďáblova slova směrodatnější než slova Hospodina, vlastně poslouchali Ďábla jako největší autoritu. Ježíš se nenechá oklamat, že by na chvíli ctil nebo poslouchal Ďábla, i kdyby tím měl získat hodně. Pro Ježíše byl autoritou a dobrým Otcem jen Hospodin.

Motivem pro naši poslušnost není jen úkol nést Boží obraz, nebo zázrak života, ale milost naší záchrany, kterou Ježíš Kristus vydobyl.

Ad i) **Jak být zodpovědný za druhého?**

Na svědectví Genesis 1 až 4 vidíme několik věcí, které nás učí o dopadu našich činů, a tedy o správném postoji k zodpovědnosti za druhé lidi:

- Čin Adama a Evy měl a má dopad na všechny další generace, nikoli jen tři čtyři nejbližší.
- Adam byl jako jediný u toho, když Hospodin promluvil slova v Gn 2,15-17. Jeho zodpovědností bylo tato slova Evě připomenout v tom správném znění. Svým činem mohl ovlivnit všechny další generace lidí.
- Jak být zodpovědný za někoho, koho Bůh přijal, když mne Bůh nepřijal (Kain versus Ábel)? Hospodin napomáhá Kainově odpovědnosti
 - za sebe ... budeš-li konat dobro, přijmu i Tebe
 - za druhého ... budeš-li rozdmýchávat hřích, zmocní se Tě

Abychom tedy odpověděli vyváženě, musíme si být vědomi všech čtyř subjektů: jsme odpovědní a) za sebe sama, zda přijmeme dar života a budeme žít, jak životu náleží; b) za druhého člověka, abychom mu byli pomocí a současně pomoc od něj přijali (a neviděli jej jako rivala, jak Kain viděl Ábela); c) za prostředí abychom je dobře spravovali svými činy; d) naše zodpovědnost je vztažena vůči Bohu, který nám dal život, vztahy i prostředí, v němž žijeme; jsme zodpovědní za reprezentaci Božího obrazu svým životem. Jedním činem volíme svou zodpovědnost ve všech čtyřech oblastech současně.

Ad j) **Co to znamená autonomně se rozhodovat? Jakou roli hraje v našem rozhodování Bůh?**

Máme svobodu, ale též zodpovědnost. Do svého autonomního rozhodování musíme vzít v potaz povahu všech čtyř etických subjektů:

- Bůh nás stvořil, dal nám život i varování před smrtí, prostředí i zodpovědnost jej spravovat, druhé lidi ke sdílení našich darů i vzájemné pomoci, úkoly a současně schopnosti je plnit;
- Druhý člověk je pro nás pomocí, a my jsme za něj zodpovědni;
- Prostor je zdrojem požehnání, ale musíme se přičinit svou prací a prostředí chránit;
- Každý člověk má roli žít k obrazu Boha, a současně je tento úkol něco, co nás sytí a naplní.

Rozhodujme se vůči Bohu, prostředí i druhým lidem tak, jak chceme, aby se druzí rozhodovali vůči těmto subjektům. Bůh nás vyzývá, abychom se rozhodli dobře (volili život), ale současně je dobré rozhodnutí to nejlepší pro nás, druhé lidi i naše prostředí.

Seznam literatury

J. Barton: Etika a Starý zákon. Jihlava, Mlýn 2006.

Christian Bensel: Smysl života. Přednáška v křesťanském centru Schloss Mittersill, 2008, český překlad viz rozhovor.cz/poselstvi/0026smysl-zivota.php.

Bible¹¹³. Český ekumenický překlad Bible 2005, přetisk vydání z roku 1985.

D. A. Carson: Christ and Culture Revisited. Eerdmans 2008.

G. D. Fee, D. Stuart: Jak číst Bibli s porozuměním. Návrat domů, Praha 1997.

E. Fuchs: Co dělá naše jednání dobrým? Ženeva 1995, český překlad Mlýn 2003. Počet stran 171.

P. Hanes, Ch. Baldis: SúčasnÉ problémy kresťanského svetonázoru. Porta libri 2017, Bratislava. Str. 145-159 obsahují přednášku Odkiaľ sa berú etické normy.

H. Heidbrink: Psychologie morálního vývoje. Portál 1997.

E. Kohák: Svoboda, svědomí, soužití – kapitoly z mezilidské etiky. SLON 2004, Praha.

A. Mackerle: Etické aspekty u předexilních Malých proroků. Krystal OP 2019.

K. Mathews: Genesis 1-11:26. Nashville, Tennessee 1996. Série New American Commentary.

M. Prudký: Genesis 1,1-6,8. Praha 2018. Série Český ekumenický komentář ke Starému zákonu.

A. Rich: Etika hospodářství I: theologická perspektiva. Oikoumené 1994, Praha.

B. Waltke, K. Fredricks: Genesis. Zondervan 2001.

G. Wenham: Genesis 1-15. Nelson Publishers 1987.

113 Řada veršů z kapitol Genesis 1 až 4 je citována přednostně z překladu komentáře [Prudký 2018].